

Platon'un *Devlet* Eserinde Siyasal Teorinin Aracı Olarak Hayvan Metaforları

Animal Metaphors as a Political Production in Plato's *Republic*

Necip Uyanık¹

¹Mardin Artuklu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi
Felsefe Bölümü, Mardin, Türkiye

Sorumlu yazar /

Corresponding author : Necip Uyanık

E-posta / E-mail : uyaniknecip@artuklu.edu.tr

ÖZ

İnsan ve hayvan arasındaki ilişki tarihin her döneminde ele alınan önemli bir sorundur. Bununla birlikte hayvanın kendi varlığının ne anlam ifade ettiği de ontolojik ve epistemolojik bağlamda irdelenmiştir. Bunun yanında etik ve siyaset bağlamında da bu sorunun önem arz ettiğini belirtmek gerekir. Dolayısıyla siyaset felsefesinde birey, toplum, devlet ilişkisini açık ve anlaşılır kılabilmek için çoğu kez hayvan metaforlarına veya doğrudan hayvandaki egemenliğin insana ve devlete nasıl geçtiğine odaklanılmıştır. Ancak metaforların tam olarak karşılığını bulabilmesi için etkili bir teori ve anlatıma ihtiyaç duyulmaktadır. Söz konusu mahareti gösteren Platon, siyaset, devlet ve toplum üzerine derin analizler yaparken çoğu zaman metaforlara başvurmuş ve bu doğrultuda ilgi çekici örnekler ortaya koymuştur. Platon, bu yönüyle, çağını aşan bir perspektife sahip büyük bir teorisyen olarak görülebilir. Onun yapmış olduğu benzetmeler ilgi çekici olduğu kadar aynı zamanda da kışkırtıcıdır. Bu çalışmada siyaset felsefesinde önemli rol oynamış Platon'un siyasal bir unsurun aracı olarak hayvan metaforları onun *Devlet* eseri üzerinden değerlendirilmeye çalışıldı. Böylelikle Platon'un *Devlet*'te insan, etik ve siyaset teorisi üzerine yaptığı tartışmalarda başvurduğu hayvan metaforları incelendi. Amacımız Platon'un siyaset anlayışını, benzetmeler veya karşılaştırmalar yoluyla nasıl sistematize ettiğini incelemek ve buna dikkat çekebilmektir. Öncesinde ise hayvan-insan karşılaştırmasının felsefi açıdan nasıl ele alındığını araştırmak için felsefe tarihinden bazı düşünürlerin görüşlerine başvurulmuştur. Sonuç bölümünde felsefe tarihinde insan ve hayvan arasındaki kimi benzerliklerin veya farklılıkların teori geliştirme bağlamında ilham kaynağı olduğu gösterilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Platon, Devlet, siyaset, insan, hayvan metaforları

Başvuru/Submitted : 08.11.2023

Revizyon Talebi/
Revision Requested : 18.12.2023

Son Revizyon/
Last Revision Received : 14.03.2024

Kabul/Accepted : 30.03.2024

Online Yayın /
Published Online : 31.05.2024

This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

ABSTRACT

The relationship between humans and animals is a significant issue that has been addressed throughout history. In addition, the meaning of animals' existence has been examined in ontological and epistemological contexts. This issue should also be noted for its importance in the context of ethics and politics. Therefore, to make the relationship among individuals, society, and state clear and understandable, political philosophy often focuses on animal metaphors or directly on how the sovereignty of animals passes to humans and the state. However, a single effective theory and explanation are needed for the metaphors to be fully equivalent. Demonstrating this skill, Plato often resorted to using metaphors to produce interesting examples while making deep analyses of politics, state, and society. In this respect, Plato can be seen as a great theorist with a perspective that transcends his time. The analogies he has made are both interesting and provocative. This study attempts to evaluate Plato's animal metaphors through his *Republic* as a tool of a political element, one which played an important role in political philosophy. Thus, the study examines the animal metaphors used in the discussions on humans, ethics, and political theory in Plato's *Republic*. The aim is to examine and draw attention to how Plato systematized his understanding of politics through analogies or comparisons. Previously, the opinions of some thinkers from the history of philosophy were consulted to investigate how the animal-human comparison had been handled philosophically. The study's conclusion tries to show how some similarities or differences between humans and animals in the history of philosophy have been a source of inspiration in the context of theory development.

Keywords: Plato, state, politics, human, animal metaphors

EXTENDED ABSTRACT

Discussions centered on the distinction between humans and animals present themselves as a matter of ontology, ethics, and politics. Acknowledging that the subject at hand has been extensively examined across many disciplines, including psychology and logic, has been vital within several academic disciplines, ranging from mythology and religion to biology and science. To state how this question has been discussed in many contexts from psychology to logic will be useful. This study aims to evaluate how animals have been dealt with within a political framework as seen through the perspective of Plato's *Republic*.

Plato provided an intriguing narrative in political philosophy through the use of animal analogies. In Plato's *Republic*, he generously demonstrated his talent by making interesting analogies. For this reason, Plato undertook resistant questioning by conducting in-depth research on different topics. By employing metaphors, he turned animals into tools of production. Both philosophy and politics can benefit a lot from Plato's meticulous attention to detail and his insistence that rulers should learn from the biological capacities of animals. One must examine the animal-human relationship philosophically to understand why Plato wanted to develop this connection. Therefore, when looking at animal assessments and inferences before Plato, humans are seen to be similar to animals while also being unique. Although this difference is accepted as having been discussed in the context of the ability to think and that Plato approved of this, why he insistently resorted to animal metaphors is a matter of great curiosity. Plato's focus on how humans are morally and politically different from animals is directly linked to how useful humans can be to the state. For this reason, while establishing this bond, he was more interested in how humans should be successful in political institutions rather than in seeing animals as superior beings. This approach to Plato's reasoning is not a method that has been frequently used before and is necessary for analyzing the motivations behind Plato's work.

First of all, Plato should be noted for having criticized the Greek understanding of politics and for understanding that many things needed to be changed permanently. As a philosopher, Plato took action to do his part and tried to determine what kind of qualifications the people who would head the state should have in order for people to be governed justly. Plato contended that those the state employs must possess competence and supported this assertion by drawing upon analogies from the animal world. The metaphor he used in this regard was the horse metaphor. From his perspective, just as what each horse will do is clear, to have each state official be competent in their job and then be assigned to any other task would be inappropriate (Plato, *Republic*, p. 352e). In addition, this principle must be observed to the fullest, not only in state administration but also in social order, so much so that, while a shoemaker is required to deal only with shoemaking, a farmer must only practice farming as a requirement of his job. If this principle is disrupted, both the state and social order will be disrupted, and people will inevitably fall into moral collapse. Therefore, the reason why Plato resorted to animal metaphors involved a moral, political, and social issue and had a single higher purpose: to ensure and maintain order.

While Plato's aim was for justness in political institution, having people be aware of their talents and use them correctly was also important. The different methods he used in politics inspired many thinkers. When looking at post-Platonic philosophy, analogies to animals should be noted to have increased in political theory. For example, Machiavelli made striking analyses for the theory of the state and can be said to have also made some animal analogies, such as viewing the fox and lion as two animal species that a prince should take as examples. For Machiavelli, simply appearing as

a lion or a fox would not be enough, because while lions cannot save themselves from the net, foxes don't know how to protect themselves from the wolf. Therefore, to eliminate traps, a prince is required to be influenced by both animals (Machiavelli, *The Prince*, p. 110). As a result, the subject of political philosophy can be said to involve the desires that people try to put into practice and the uncontrollable desires from among these. Therefore, political theorists have attempted to analyze the issue with analogies using various methods. However, one must note that analogy should not always be evaluated positively. For example, while separating vitality from intelligence is reasonable in the case of dogs, it makes no sense when applied to humans (Rosen, 2005, p. 83). Therefore, while Plato's animal metaphors work well in some examples, they seem to turn into problems in others.

Giriş

Hayvanları güç veya siyasi bir sembol olarak göstermek, insanlar için tercih edilen bir şey olmuştur. İnsan, kendisini ifade edebilmek için çoğu zaman kendisi dışındaki varlıklardan örnekler seçme veya onlarla benzetme/karşılaştırma yapma ihtiyacını duyar. Ancak şu çok açıktır ki varlık âleminde devlet kurabilen sadece insandır ve insanın söz konusu arzusunun temel nedenlerinden biri de egemen olabilmeyi başarabilmektir. Şüphesiz insan, salt kendi benliğinden yola çıkarak egemenlik arzusunun farkına varmamış, aynı zamanda, doğadan bilhassa hayvanlar âleminde de ilham alarak onu kullanmıştır. Bundan ötürüdür ki siyaset teorisyenleri sorunu tartışırken hayvanların yaşama düzenlerini incelemeyi ve insan yaşamıyla olan benzerliklerini kıyaslamayı uygun görürler. Her ne kadar hayvanların akıl yetisinden yoksun bir şekilde topluluk halinde yaşıyor olduğu kabul edilse de söz konusu yaşayış düzeni şaşırtıcı bir şekilde organize edilmiştir. Buna karşı insanın siyasal örgütlenmesinin hayvanlara nazaran daha yetkin/mükemmel olmadığı iddia edilir.¹ Bu teoriye göre insanın örgütlenmesi ile hayvanın kendi içinde örgütlenmesi arasında benzerlikler olmakla birlikte hayvanın kendi türü içindeki toplu yaşam sistemi insanla karşılaştırıldığında daha üst bir seviyededir. Fakat hayvanlardaki bu sistem bir akıl gereği midir? Bunu tartışırken insanın yeryüzünde yaşayan canlı bir varlık olduğunu ve mutlaka başka varlıklarla benzerliğini göz önünde tutmak gerektiğini anlamak gerekir.

Konuyu tartışırken bazı kavramların veya problemlerin önceden incelenmesi önem arz etmektedir. Bu kavramlardan biri de metafor veya benzetmedir. Dolayısıyla metafor kullanımının Platon (M.Ö. 428-347) bağlamında ne anlam ifade ettiğinin açık kılınması yerinde olacaktır. Bunun yanında metaforik veya metaforca yapılan değerlendirmelerin asıl amacının ne olduğunu anlamak gerekir. Bu konuda şöyle bir yoruma bakılabilir:

Metafor sözcüğü Eski Yunanca'da, öteye taşıma, nakletme anlamlarına gelen *metapherein*'den gelmektedir. Latin retorik yazarları metaforu, *translatio* veya *transferentia*'ya dönüştürmüşlerdir ki, her iki sözcük de hareket ve taşıma fikriyle yakın ilişkilerini muhafaza etmektedir. Her iki dili de hesaba katarsak bir şeyin (sadece sözcükler değil) bir yerden bir yere taşındığı bir şema gözümüzün önüne gelmektedir. Buradaki "gerçek" metafor ise meydana gelen bu yer değiştirmedir. Daha açık ifade edecek olursak, elimizde mevcut bulunan bir şeyin, ele alınamayan ve muhatabı olmayan şeklindeki mevcut olmayan veya burada hazır olmayan yerine geçmesidir. Böylece, metafor elde bulunan vasıtayla yoluğu buradalık haline getirir.²

Böylece denilebilir ki metafor kavramsal bir tür yer değiştirmeye karşılık gelmektedir. Öyleyse kavramsal açıdan metaforun sadece bir benzetme değil aynı zamanda zihnimize kavramlar arasında oluşturulmuş bilinçsiz bir şekilde üretilen eşlemeler olduğu ifade edilmektedir.³

Platon, benzetmeler yoluyla düşüncelerini açıklar ve bunu *Devlet* 429d'de "istersen düşüncemi bir benzetmeyle anlatayım" ifadesiyle ortaya koyar. O, düşüncelerini anlaşılır kılmayı amaçlamakla birlikte felsefi tartışmalarda hasımlarından daha güçlü bir argüman ve yöntem ortaya koymayı düşünmüştür. Öyle ki Platon'un felsefe tarihinde ilk olarak "metafor"u ele almış filozof⁴ olduğu ileri sürülmüştür.

Platon'un *Devlet* eserinde etik ve siyaset üzerine görüşlerini açıklarken birçok benzetmeye başvurduğu görülebilir. Buna göre "gemi benzetmesi", "güneş benzetmesi", "mağara benzetmesi", "kunduracılık mesleği benzetmesi" gibi örnekleri sıralayabiliriz. Bunların yanında hayvan benzetmeleriyle de siyaset ve devlet görüşünü açıklama çabasına rastlamak mümkündür. Ancak Platon'un kimi zaman benzetme sanatı konusunda olumsuz bir yaklaşım içinde olduğu da gözlemlenebilir. *Phaidros*'ta şöyle demektedir:

İnsana öyle geliyor ki konuşmanın her türüne tatbik olunabilecek tek bir sanat vardır ve bu sanat (gerçekten varsa!) insana, hatıra gelebilecek her durumda her şeyi her şeye benzetmek ve başka biri de bu benzetme işini aynı derecede yapabiliyorsa onun oyununu açığa vurmaya yetisini veriyor.⁵

¹ Zeynep Direk, "Hayvan, Ağaç ve Egemen: Lacan ve Derrida'da Öteki", *Cogito Dergisi* 80 (2015), 253.

² Çiğdem Yılmaz, "Derrida'nın Metafor Kullanımı" (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2007), 18-19.

³ Yeşim Aksan, Elif Arıca Akkök, Mustafa Aksan, "Kavramsal Metafor Kuramının Temel Kavramları ve Kuramdaki Gelişmeler", *Kavramsal Metafor ve Metonimi Üzerine Uygulamalar* içinde, Yayına Haz. Yeşim Aksan, Elif Arıca Akkök, Mustafa Aksan, (Mersin: Toros Üniversitesi Yayınları, 2023), 4.

⁴ Çiğdem Yılmaz, "Derrida'nın Metafor Kullanımı", 22.

⁵ Platon, *Phaidros*, çev. Hamdi Akverdi (İstanbul: Meb Maarif Matbaası, 1943), 261e.

Buna rağmen o, metaforlarla görüşlerini anlatmaktan geri durmaz. *Gorgias*'ta “. . . çifte atmayan, toslamayan, ısır-mayan eşeklerin, atların, öküzlerin bakıcısı, hayvanlara bu yabaniyetleri aşılsa, kötü bir bakıcı demez misin ona? Yumuşak başlı hayvanları alıp onları yabaniyeştiren adam, kötü çoban değil midir? Ne dersin?”⁶ ifadesiyle açıkça ben-zetmeye ve karşılaştırmaya başvurduğunu kanıtlar. Bunun yanında *Kratylos*'ta “koşan bir atı, ya da başka bir hayvanı anlatmak için de, biliyorsun, bedenimizi ve davranışlarımızı onlarınkine benzeyebildiğince benzetecektik”⁷ ifadesiyle bunu ortaya koyar.

Tüm bu açıklamalar göstermektedir ki Platon, görüşlerini hayvan benzetmeleri veya karşılaştırmaları üzerinden ifade etmeyi tercih etmiştir. Buna rağmen siyaset teorisi bağlamında insan ile analogi kurulan hayvanlar âleminin insanın siyasal örgütlenmesiyle ilişkilendirilip ilişkilendirilemeyeceği konusu tartışmaya açık gözükmektedir. Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki insan yaşamının tümüyle hayvanlardan ve bitkilerden ayrılmış olduğu gerçek bir sav değildir. Çünkü insan bilinçli veya bilinçsiz olarak bitkileri, hayvanları ve diğer nesnelere taklit ederek yaşar.⁸ Bu nedendir ki farklı kültürlerde siyasale ilişkin açıklamalarda hayvanların, canavarların vd. geçtiği görülmektedir. Burada sözü edilen siyasal bir unsur olarak krallar aslanlara benzetilirken, aynı zamanda, insanın da kuzu postuna girmiş kurtlara, akıllı kurnaz tilkilere, göklerde uçan kartallara, itaatkâr koyunlara, düşkün sürüngenlere ve acımasız domuzlara benzetilerek göndermelerde bulunulur ve bu bağlam doğrultusunda bolca betimlemeler yapılır.⁹

Hayvanın politik bir figüran olarak kullanılması, Platon'un sıkça başvurduğu bir yöntemdir. Böylelikle Platon, *Devlet* eserinde birbirinden ilginç konular üzerinde derinlemesine bir tartışmaya ve bıkmadan usanmadan inatçı bir araştırmaya girer. Söz konusu eserde farklı nesnelere veya eşyalar yoluyla benzetmelerde bulunulmuştur. Ancak Platon metaforları çok daha ileriye taşıyarak hayvanları, adeta, birer üretim araçlarına dönüştürmüş ve bu üretimin devlet teorisi için yararlı olacağını savunmuştur. Bunun yanında diğer eserlerinde de buna yakın bir tavır içinde olan Platon, örneğin, *Menon*'da bunu gösterir. Bu eserde Sokrates (M.Ö.469-399), muhataplarını şok eden veya uyuşturan ve onların daha önce sahip oldukları tüm inançları sorgulamalarına neden olan bir vatoz veya daha doğrusu bir torpido ışını olarak tasvir edilmiştir. Bunun yanında Şölen'de ise felsefi söylemleri çarpıcı olan zehirli bir yılan karşılaştırması yapılır.¹⁰ Söz konusu problemi ele alan Jacques Derrida (1930-2004), Sokrates'in sorgulamalarını bir tür *pharmakon* olarak değerlendirir ve onun bir hayvan zehri yani bir engereğin ısırığı gibi etki ettiğini ve hatta Sokrates'in ısırışının engereklerinkinden de beter olduğunu öne sürer. Zira Sokrates'in her ısırığının izi ruhu kaplar.¹¹ Böylece Platon, diyaloglarında kullandığı Sokrates figürü/imgesi üzerinden bir teoriyi veya görüşü açık kılmanın yolunu fikri tartışmalarla çarpıcı bir şekilde ortaya koymaya çalışmıştır. Platon, hayvanların üremesinden yaşam şekillerine değin kimi kalıtsal değişikliklerden doğrudan örneklerle başvurarak görüşlerini açıklama gereğini duymuştur. Platon'da hayvanların varlık bakımından statüsünün insanla kıyaslanması ve bunun siyaset teorisine nasıl yansıdığını ele almak çalışmamızın amacıdır. Bunun öncesinde ise insan ile hayvan karşılaştırmasının felsefi açıdan nasıl ele alındığına değinmek yerinde olur. Çünkü insanın anlaşılabilir kılınması için hayvan üzerine yapılan yorumların tartışılması gerekir. Buradaki amaç, hayvan biyolojisinin ontolojik konumunu kavramaya çalışmak ve buradan yola çıkarak politik bir değerlendirme yapabilmektir.

1. Felsefe Tarihinde İnsan ile Hayvanın Karşılaştırılması Sorunu

İnsan-hayvan karşılaştırması üzerinden yapılan tartışmalar etik ve siyaset ile ilgili olduğu kadar ontolojik bir sorundur. Felsefi olarak tartışılan bu sorun aynı zamanda mitolojik açıdan da bir değere sahiptir. Platon, *Protagoras* diyalogunda bu konuyu mitolojik hikâyeye başvurarak anlatır. Söz konusu eserde önceden sadece Tanrıların var olduğu ve ölümlü türlerin henüz yaratılmadığı ifade edilir. Ölümlü türler yaratılıp yeryüzüne salıverilmeden önce taşımaları gereken özelliklerin dağıtılması için iki kardeş Tanrı olan Epimetheus ve Prometheus görevlendirilir. Ancak Epimetheus, güçleri bölüştürme işini adil bir şekilde gerçekleştiremez. Bunun neticesinde hem doğa hem de birbirlerine karşı güçlü olabilmeleri bağlamında hayvanlara tüm üstün özellikler verilir. İnsana geldiğinde ise Epimetheus, elinde herhangi bir şey kalmadığını görür. Bu aşamada insan çıplak, ayakkabısız, örtüsüz ve silahsız olarak ortada kalır. Ancak insan dostu olarak bilinen Prometheus devreye girer ve insanla diğer canlılar arasındaki dengeyi korumak ister ve Tanrı Hephaistos ile Tanrıça Athena'dan ateşi ve sanatların bilgisini çalarak insana sunar.¹² Şüphesiz bu anlatıda hayvan-insan ayrımı mitsel bir çerçevede olmasına rağmen, belki de, insanın hayvanla kıyaslanmasının en eski edebi metinlerde bile yer

⁶ Platon, *Diyaloglar (Gorgias)* çev. Melih Cevdet Anday (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2010), 516b.

⁷ Platon, *Diyaloglar (Kratylos)*, çev. Teoman Aktürel (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2010), 423a.

⁸ Walter Horatio Pater, *Platon ve Platonculuk*, çev. Şaziye Çıkrıkçı (İzmir: Atlantis Yayınevi, 2015), 227.

⁹ Sever Işık, “Locke'un Siyasal Zoolojisi: Yasa, Hayvan ve Egemen”, *Liberal Düşünce Dergisi* 91-92 (2018), 144. Erişim 12 Kasım 2023, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/liberal/issue/43421/529628>.

¹⁰ Jeremy Bell ve Michael Nass, *Plato's Animals* (Indiana: Indiana University Press, 2015), 1.

¹¹ Jacques Derrida, *Platon'un Eczanesi*, çev. Zeynep Direk (İstanbul: Pinhan Yayınları, 2014), 72.

¹² Platon, *Diyaloglar (Protagoras)* çev. Tanju Gökçöl (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2010), 320de-321bcde.

bulması ilksel, primitif düzeyde bile olsa insan-hayvan karşılaştırmasının, insanlık tarihi için vazgeçilmez olduğunu göstermektedir.

Mitolojinin yanında Pre-Sokratik diye tabir edilen dönemde de hayvan-insan arasında bazı temel düzeyde karşılaştırmalar yapılmıştır. Bu bağlamda gerek ontolojik gerek siyasi açıdan insan ve hayvan arasında sürekli benzerlik kurulmaya çalışılmıştır. Kimi zaman akılsal, kimi zaman etik, kimi zaman biyolojik açıdan bu kıyaslanmanın yapıldığı görülmektedir. Böylece siyasi dünyadaki gerçekliğin doğa dünyasındaki hayvanlarca temsil edildiği düşüncesi hâkim olmuş ve hayvanların bir lider etrafında toplanması siyasallığın doğal bir örneği olarak görülmüştür.¹³ Ancak Yunanlıların doğayı merkeze alarak yaptıkları felsefi-bilimsel araştırmalar, insan-hayvan ilişkisini de bu temel doğrultusunda değerlendirmelerine yol açmıştır. Bu konuda birkaç örnek düşünceden söz etmek gerekir. Buna göre Anaksimandros (İÖ 610-545), yaşamın ilk kez toprak üzerindeki nemli bölgelerde doğmuş olabileceğini ve insanın başlangıçta balığa benzerlik gösterdiğini varsayar.¹⁴ Pythagoras (İÖ 570-495) ise insanlar kadar hayvanların da bir ruh sahibi olduğu iddiasını taşır. Hatta kendisi başta olmak üzere her bir insanın ruhunun insan bedenlerine olduğu kadar hayvan ve bitki bedenlerine de girdiği ve Hades'teki ruhların yazgısının ne olduğunu da anlatmış olduğu aktarılır.¹⁵ Bunun yanında Demokritos (İÖ 460-370), yük hayvanlarındaki soyluluğun beden kuvveti olduğunu, buna karşın insanlardaki soyluluğun ise karakter kuvveti olduğunu belirterek insan-hayvan arasında bir kıyaslama yapmıştır.¹⁶

Aristoteles (İÖ. 384- 322) tarafından geliştirilen bir hiyerarşide insanın en tepeye konulduğu kozmolojinin önem arz ettiği¹⁷ belirtilse de önceki tartışmalara bakıldığında görülebilecektir ki hayvan sorunu Aristoteles'e kadar her filozof için ayrıntılarıyla ele alınması gereken bir sorun olarak görülmemiş¹⁸ ve insan ile hayvan arasındaki karşılaştırmanın, genel anlamda, ontolojik, etik ve politik sorunlar bağlamında ele alınmıştır.¹⁹ Aristoteles ise felsefe tarihinde hayvan sorununun başlı başına ele alınmaya değer olduğunu kavrayanların başında gelir. O, öncekilerden farklı olarak hayvan üzerine bağımsız bir sorun ortaya koyabilen ilk filozoftur. Aristoteles'ten önceki dönemde de hayvan üzerine fikir beyan eden olmasına rağmen, Platon dâhil olmak üzere, hiçbir filozof hayvanları sadece kendi felsefelerinin etrafında ele almaktan öteye gidememişler ve hayvanları bağımsız bir araştırmanın konusu olarak görmemişlerdir.²⁰ Bu bağlamda Aristoteles, insanın hayvanlar âleminin parçası olduğunu savunurken Sokrates ve Platon açısından insanlarla doğanın geri kalanı arasında aşılabilir bir mesafe bulunmaktadır.²¹ Aristoteles'e göre devlet doğada varolan şeyler sınıfına girer ve insanın doğal olarak siyasal bir hayvan (zoon politikon, ζῷον πολιτικόν) olduğu sonucu çıkar. Onun açısından doğa hiçbir şeyi boşuna yapmaz. Doğa insanı siyasal bir hayvan yapmak için bütün hayvanlar arasında yalnız ona dili ve anlamlı konuşma yetisini vermiştir.²² Ancak Aristoteles'in insanın sosyal bir hayvan olduğu görüşü eleştirilmiştir. Bu konuda Søren Kierkegaard'ın (1813-1855) insanın toplumsal bir hayvan olduğu sıklıkla savunulan bir görüş olmasına karşın temelde insanın yırtıcı bir hayvan olduğuna dair görüşü²³ önemlidir. Aristoteles sonrası felsefeye bakıldığında ise Epiküros (İÖ 341-270) ve Stoa felsefesinde ele alınan vejetaryen sorunu bağlamında insan ve hayvan arasında bir mukayese yapılmıştır.²⁴ Öte yandan Platon ve Aristoteles felsefesini takip eden Plotinos (MS. 204- 270) için yaşam ilkesi olarak ruh insanlar ve hayvanlar için aynıdır, ancak insanlar rasyonel faaliyet açısından hayvanlardan ayrılır.²⁵ Plotinos, *Enneadlar*'da insan ve hayvan arasındaki karşılaştırmayı ruh, duyusal güç, akıl ve zekâ bağlamında ele alır. Buna göre ruh bir hayvanda kendini duyusal gücün baskınlığı olarak gösterirken insanda ise akıl yürütme veya zekâyla kendini ortaya koyar.²⁶ Öyleyse insan ve hayvan karşılaştırması benzetmeler üzerinden yapılmış ve bu tartışmada hem farklılık hem aynılık merak edilmiştir.

Siyaset teorisi üzerine sıkça kendisine başvuru Niccolo Machiavelli (1469-1527), Platon'un benzetmelerine yakın bir şekilde kimi benzetmeler yaparak bir prensin örnek alması gereken iki hayvan türü olarak tilki ve aslanı uygun görür. Zira sadece aslan veya tilkiye benzemek yetmeyecektir. Çünkü aslan kendini ağdan kurtaramazken tilki de kurttan korunmasını bilmez. Dolayısıyla tuzakların bertaraf edilmesi için her ikisinden etkilenmiş bir prens gerekir.²⁷

¹³ Işık, "Locke'un Siyasal Zoolojisi: Yasa, Hayvan ve Egemen", 145.

¹⁴ W. T. Jones, *Klasik Düşünce: Batı Felsefesi Tarihi* (Cilt 1), çev. Hakkı Ünler (İstanbul: Paradigma Yayınları, 2006), 23.

¹⁵ Emre Koyuncu, "İktidar ve Hayvanlar: Hayvanlar Meselesini Foucault ile Düşünmek", *Cogito Dergisi* 80 (2015), 87.

¹⁶ Jones, *Klasik Düşünce: Batı Felsefesi Tarihi*, 152.

¹⁷ Koyuncu, "İktidar ve Hayvanlar: Hayvanlar Meselesini Foucault ile Düşünmek", 87.

¹⁸ Koyuncu, "İktidar ve Hayvanlar: Hayvanlar Meselesini Foucault ile Düşünmek," 87.

¹⁹ Koyuncu, "İktidar ve Hayvanlar: Hayvanlar Meselesini Foucault ile Düşünmek," 86.

²⁰ Hakan Yüceler, "Bir Beden Ne Yapabilir? Aristoteles'te Hayvanlar, Beden ve Ruh", *Cogito Dergisi* 80 (2015), 197.

²¹ Oxana Timofeeva, *Hayvanların Tarihi*, çev. Barış Engin Aksoy (İstanbul: Kolektif Kitap, 2018), 42.

²² Aristoteles, *Politika*, çev. Mete Tuncay (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1975), 9.

²³ Søren Kierkegaard, *Kahkaha Benden Yana*, çev. Nedim Çatlı (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2013), 56.

²⁴ Koyuncu, "İktidar ve Hayvanlar: Hayvanlar Meselesini Foucault ile Düşünmek", 87.

²⁵ Francisco J. Gonzalez, "Of Beasts and Heroes: The Promiscuity of Humans and Animals in the Myth of Er" in *Plato's Animals*, ed. J. Bell and M. Naas, Indiana: Indiana University Press, 2015, 228.

²⁶ Plotinos, *Enneadlar*, çev. Zeki Özcan (Bursa: Asa Yayıncılık, 1996), 23.

²⁷ Machiavelli, *Prens*, çev. Nazım Güvenç (İstanbul: Altın Kitaplar, 1994), 110.

Modern felsefenin kurucusu olarak kabul edilen René Descartes (1596-1650) insan ve hayvan karşılaştırmasıyla en çok uğraşan filozofların başında gelir. Onun mekanik hayvan kuramı günümüze kadar sirayet eden bir yön barındırmaktadır. Descartes, hayvan ve akıllı olmanın ne olduğunu araştırır ve bu ayırım üzerinden hareket ederek hayvanın duyarlılığa sahip bir canlı olup olmadığını sorgular.²⁸ Ancak o, hayvanların birer otomat olduğunu ve söz konusu otomatların hayret verici özelliklere sahip olduğunu açıklar.²⁹ Bu bakış açısının modern öznenin seyri üzerine önemli bir etki bıraktığını ifade etmek mümkündür. Descartes'in hayvanlarla ilgili yapmış olduğu bu yorum kalıcı bir iz bırakarak günümüze kadar gelebilmiştir.

İnsan ve hayvan arasındaki ayrımı ele alan John Locke'ın (1632-1704) bu problemi ayrıntılı bir şekilde incelediğini ifade etmek gerekir. Locke, *İnsan Anlığı Üzerine Bir Deneme*'de hayvanların diğer varlıklarla karşılaştırıldığında (örneğin bitkiler) belirli bir algılama düzeyine sahip olduğunu öne sürer ve insan-hayvan karşılaştırması konusunda şöyle der: "Fakat (insanlar arasında görülebilen) bu büyük derece ayırmalarının birçok hayvan türleri arasında bulunmadığı ve bu türlerin bireyleri arasında bu ayırımın daha da az olduğu açıktır."³⁰ Ancak Locke, önceki filozofların insan ve hayvan arasına koydukları "rasyonelliğe sahip olma ya da olmama ayırımına" ek olarak "yasasız güç kullanımı" farklılığını da eklemiş, böylece ontolojik ve epistemolojik referansı olan insan ve hayvan arasındaki farklılığa/ayırma 'politik' bir boyut katmıştır.³¹

Baruch Spinoza (1632-1677) ise Descartes tarafından geliştirilen akıl ve doğa ayrımı kuramını eleştirir ve akıl sahibi olmanın bir derece sorunu olmaktan öte bir anlam taşımadığını savunur. Spinoza'nın itirazı akıl sahibi olmanın salt insan için bir yetenek olmadığına yöneliktir.³² Spinoza, bu bağlamda, "hayvanlarda fark edilen ve insanın bilgeliğini çok aşan birçok şeyler. . ." ³³ olduğunu savunur. Buna göre Spinoza hayvanların tabiatının ve duygulanışlarının insaninkinden farklı olduğunu açıklar. Onun açısından "at ve insan şüphesiz nesli üretme şehvetinin hükmü altındadırlar; fakat birincisi bir at şehveti ile, ikincisi bir insan şehveti ile güdülmektedir; nitekim böceklerin, balıkların ve kuşların şehvetler ve iştahlarının da birbirlerinden farklı olması gerekir."³⁴ Bu şekliyle Spinoza, hayvan sorununu farklılık üzerinden değerlendirir.

Sorunu farklı bir perspektiften inceleyen Derrida, hayvanın siyasi bir tartışmanın içine dâhil edilmesini tartışır. Derrida, insan ve hayvan arasında ortak ne tür özellikler bulunur diye sorar ve bu sorunun, her şeyden önce asimetrik ve problemlidir olduğunu belirtir. Çünkü bu karşılaştırma iki çoğula, iki sınıfa, iki türe ve en nihayetinde iki karşılaştırılabilir kümeye karşılık gelmez. Örneğin karınca, yılan, kedi, köpek, at, şempanze ya da ispermeçet balinası arasında kesin olarak öngörülebilir, en azından insanda olduğu kadar, başka bir birlik yoktur. Bundan dolayıdır ki insanlar ve hayvanlar hem aynı dünyada yaşarlar hem de aralarında aşılabilir farklılığa sahiptirler.³⁵ Derrida, insan ve hayvan arasındaki ayırıcı gücün metafizik aksiyomatizinin yanında problemin sembolik yasaları ve yapılarını irdeler.³⁶ Bu durum siyasi düzenin nedenini doğada bulamayan felsefede de analojinin geçerliliğinin devam ettiğini göstermektedir.³⁷ Bununla amaçlanan egemenlik kavramının içeriğindeki yaşamın ve canlılığın izlekleridir. Zira insanın hayvanla mukayese edilebileceği yön, tam da budur. Öyleyse insan için hükümran (egemen) olma, nesne dünyasından kopmuşluk durumunu da anlatır ve faydaya ve zorunluluğa tabi olmadan her istediğini yapabilme halidir.³⁸ Bunun için hayvanlığın ne olduğunun araştırılması gerekir. Derrida'nın insan-hayvan arasındaki karşılaştırmayı egemen bağlamında tartışmış olması buna karşılık gelir. Aynı zamanda Derrida, hayvan sorusunu ve buna verilmiş cevapları bir tür yapı-söküme uğratarak daha önce ele alınan kaynaklara yeniden başvurur. O, bu kaynakların oluşturduğu yapının içinde kalarak söz konusu yapıların hayvana dair kavrayışlarındaki kimi muğlaklıklara, tutarsızlıklara ve stratejilere odaklanmak suretiyle onları dönüştürmeyi amaç edinir.³⁹ Böylece Derrida'nın başka kaynaklarda bu sorunu tartışmaya devam ettiğini ifade etmek mümkündür. Dolayısıyla Derrida, hayvan-insan karşılaştırması üzerinden bir değerlendirme yapılmasını her zaman savunur. Nitekim *Önemsizin Arkeolojisi*'nde de hayvan sorunu ele alınır ve Étienne Bonot de Condillac'a (1714-1780) göndermelerle bu problemin bir tür biyolojik, dirimselci ya da organizmacı "metafor" olduğu öne sürülür. Buna göre Derrida, Condillac'ın "düşünme sanatının tohumu, duyularımızda yer alır" savının düşüncenin gelişimindeki

²⁸ Descartes, *Tabiat Işığında Hakikati Arama*, çev. Mehmet Karasan (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1966), 22.

²⁹ Descartes, *Yöntem Üzerine Söylem, Anlığın Yönetimi İçin Kurallar, İlk Felsefe Üzerine Meditasyonlar*, çev. Aziz Yardımlı (İstanbul: İdea Yayınevi, 1996), 46-47.

³⁰ John Locke, *İnsan Anlığı Üzerine Bir Deneme*, çev. Vehbi Hacıkadıroğlu (İstanbul: Ara Yayıncılık, 1992), 118-119.

³¹ Işık, "Locke'un Siyasal Zoolojisi: Yasa, Hayvan ve Egemen", 144

³² Ayşe Uslu, "İnsanlar, Hayvanlar ve Taşlar Üzerine: Spinoza Felsefesinde Bireyselleşme ve Doğa Farkı," *Cogito Dergisi* 80 (2015), 98.

³³ Spinoza, *Etika*, çev. Hilmi Ziya Ülken (Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2011), 133.

³⁴ Spinoza, *Etika*, 177.

³⁵ Jacques Derrida, *The Beast & the Sovereign (Volume II)*, Trans. Geoffrey Bennington (Chicago and London: The University of Chicago Press, 2009), 31.

³⁶ Direk, "Hayvan, Ağaç ve Egemen: Lacan ve Derrida'da Öteki", 243.

³⁷ Direk, "Hayvan, Ağaç ve Egemen: Lacan ve Derrida'da Öteki", 258.

³⁸ Burcu Yalım, "Bataille'in Hayvanı," *Cogito Dergisi* 80 (2015), 54.

³⁹ Güncel Oğulcan Ülgen, "Aristoteles'te ve Derrida'da Hayvan Sorusu", (Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2019), 60-61.

özdeşliğin hayvanlardakiyle benzeyen analogik bir betimlemesi olduğunu savunur.⁴⁰ Böylece Derrida, diğer problemleri yapısöküme uğrattığı gibi hayvan ve insan arasındaki sorunun da yeniden analiz edilmesi gerektiğini ortaya koyar.

Buna benzer bir karşılaştırma Jacques Lacan (1091-1981) tarafından da yapılmıştır. Bu doğrultuda Lacan, insan ve hayvan arasındaki ayrımı farklı bağlamlar içinde değerlendirir. Lacan, öncelikle, hayvanları ve Tanrı'yı politik dışı bir bakış açısı doğrultusunda tanımlayan Aristoteles'i eleştirir. Zira Aristoteles, Tanrı'nın insanüstü hayvanın ise insandan aşağı bir varlık olmasından ötürü politik bir varlık olamayacağını iddia eder ve sadece insanın politik bir örgütlenmeyi gerçekleştirebileceğini düşünür. Buna karşın Lacan ise hayvanların ideal bir kenti olabileceğini veya hayvanî bir dünyanın olabileceğini savunur.⁴¹ Lacan, insanla hayvan arasındaki ayrımın geleneksel çerçeveden farklı bir şekilde kurgulanması gerektiğini iddia ederek Aristoteles'ten farklı düşünür. Bunun yanında Lacan, Platon'un hayvan üzerinden kurguladığı devlet modelinde de temel bazı sorunlara dikkat çeker ve söz konusu ideal devlet tasarımının cinsel açıdan organize edilmiş olduğunu iddia ederek hayvan devletleri üzerinden bir tartışma başlatır. Lacan'a göre, bu durum, Platon açısından çelişkilidir, çünkü onun ideal devleti duysal varoluştan öte bir bağlam içindedir ve salt akıl yoluyla kavranır bir varlığa doğru hareket eder.⁴² Öte yandan Badiou, "bilim ve politika nasıl olur da ontolojik olarak birlikte mümkün olabilir? İşte bu, İde felsefecisinin çözümleyici bir eksen geliştireceği Platoncu sorudur"⁴³ diyerek Platon'un devlet idealinde amaçlananın ne olduğunu kavramaya çalışır. Platon'un idea felsefesinde anlatmaya çalıştığı her ne ise bunu hayvanlar üzerinden anlatmaya çalıştığını belirtmek gerekir. Burada son derece fantastik ama bir o kadar da gerçek bir sorun üzerinden hareket edilmiştir. Lacan'ın, özellikle, "hayvan devleti" ifadesi Platon'un hem ideal hem de gerçek sorunları birleştiren bir devlet modeli peşinde olduğunu gösterir. Badiou ise Platoncu bakış açısının bunun üstesinden gelebildiğini ima eder. Badiou, Platon'un çağının sorunlarına vakıf olabilmek için gerektiğinde sofistik söz sanatlarından yararlanmak gerektiğinin farkında olan bir filozof olduğunu vurgular.⁴⁴

Öte yandan çağdaş felsefenin önemli düşünürlerinden biri olan Emmanuel Levinas'ın (1906-1995), hayvan sorunu hakkında bir söyleşisinde Kantçı gelenek doğrultusunda verdiği cevaplar dikkat çekicidir. Buna göre Levinas, hayvanlara karşı yükümlülüklerimizin ikincil olduğunu Immanuel Kant (1724-1804) bağlamında öne sürerek, aslında, kendisinin insan-hayvan ilişkisi üzerinde farklı bir etik geliştiremediğini ortaya koyar.⁴⁵ Nitekim Kant, hayvan-insan karşılaştırmasını eğitim problemi üzerinden yapar ve hayvanın doğasını değiştirilemez olarak değerlendirir. O, insanın eğitim alabilen tek varlık olduğunu iddia ederek bu konudaki tavrını belli eder.⁴⁶

Bunun yanında Martin Heidegger (1889-1976), benzer bir bakış açısıyla insanı hayvanla karşılaştırır. Onun açısından "hayvan"la olan karşılaştırmadan yola çıkarak insana *animalitas* atfedilmesinin temelinde de Ek-sistenzin özü vardır. Ancak insan bedeni, hayvansal bir organizma olmaktan çok daha farklı bir şeydir. İnsanın bedeninin üstüne ruhu, ruhun üstüne tını ve tının üstüne de varoluşsallığı eklenerek⁴⁷ hayvanla karşılaştırılmasını göz önünde bulundurmak gerekir. Heidegger, ayrıca, her seferinde hem de hep aynı metafizik tasarıdan ötürü, insanın özünün hayvanla karşılaştırması bağlamında göz ardı edildiğini iddia eder.⁴⁸ Heidegger, hayvan ve insan üzerine klasik metafizik tarafından yapılmış tüm tanım ve ayrımların yıkımı sonrasında söz konusu kavramların asıl anlamına kavuşacağını öne sürer. Bu fikri Gilles Deleuze (1925-1995) de destekler ve bu sorunun akıl temelinde değil, duygulanım temelinde olan bir analiz yoluyla ele alınabileceğini açıklar. Böylelikle Deleuze, Spinoza'daki etolojik bakış açısına göndermede bulunur.⁴⁹ Bu konuda Nussbaum da duygular üzerinden hayvan ve insan karşılaştırmasını yapar ve bunu ortak biyolojik faktörle açıklar.⁵⁰ Platon açısından önem arz eden sözü edilen biyolojik faktörün onun metafiziğiyle nasıl ilişkili olduğunu ve bunun hayvan metaforları üzerinden nasıl uygulamaya sokulduğunu ele almamız gerekmektedir.

2. Platon'un Devlet Eserinde Siyasal Teorinin Aracı Olarak Hayvan Metaforları

İnsan-hayvan karşılaştırmasının felsefi açıdan nasıl ele alındığını kısaca değerlendirdik, ancak amacımız bu karşılaştırmanın siyaset teorisi boyutunu değerlendirmektir. Çünkü insanın hayvanla karşılaştırılmasından dolayı yöneten-yönetilen ilişkisini anlamamızı kolaylaştıracak benzetmeler söz konusudur. Bunun yanında siyasal bir sorunun açıklanması kadar sosyal bir varlık olarak insan davranışlarının anlaşılabilir kılınması da önem arz etmektedir. Tartışmaların

⁴⁰ Jacques Derrida, *Önemsiz Arkeolojisi*, çev. Ali Utku ve Mukadder Erkan (İstanbul: Otonom Yayıncılık, 2007), 48.

⁴¹ Direk, "Hayvan, Ağaç ve Egemen: Lacan ve Derrida'da Öteki", 252.

⁴² Direk, "Hayvan, Ağaç ve Egemen: Lacan ve Derrida'da Öteki", 252-253.

⁴³ Alain Badiou, *Felsefe İçin Manifesto*, çev. N. Tatal ve H. Hünler (İzmir: Ara-lık Yayınları, 2005), 29.

⁴⁴ Badiou, *Felsefe İçin Manifesto*, 90.

⁴⁵ Elis Şimşon, "Levinas ve Bobby: Bir Köpeğin Levinas'ın Etiğindeki Rolü", *Cogito Dergisi* 80 (2015), 38.

⁴⁶ Kant, *Eğitim Üzerine*, Çev: Ahmet Aydoğan (Ankara: Say Yayınları, 2013), 31.

⁴⁷ Martin Heidegger, *Hümanizma Üzerine*, Çeviren: Yusuf Örneç (Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, 2013), 16.

⁴⁸ Heidegger, *Hümanizma Üzerine*, 17.

⁴⁹ Can Batukan, "Heidegger ve Deleuze'de Hayvan Sorusuna Giriş", *Cogito Dergisi* 80 (2015), 79.

⁵⁰ Martha C. Nussbaum, *Upheavals of Thought: The Intelligence of Emotions*, Cambridge: Cambridge University Press, 2003.

toplandığı ana sorun hayvanlar üzerinden insanın siyasi bir varlık oluşu üzerinedir. Bu nedenle hayvan ve insanın en çok ilişkilendirildiği disiplinlerin başında siyasi tartışmalar gelmektedir.

Hayvan metaforlarına başvururken Platon'un öncelikli amacı etik ve politik iken odaklandığı bir diğer boyut ise biyolojik faktörlerdir. Dolayısıyla Platon, etik-politik-biyolojik boyutları ile ele aldığı insanı hayvan metaforları aracılığıyla anlatmaya ve tartışmaya çalışmıştır. Bu çerçevede metaforlar, farklı biçimlerde algıladığımız deneyimlerimizde ortaya çıkar. Bunun ise algısal, biyolojik, kültürel, etkileşimsel ve hatta nörolojik temellere dayanmakta olduğu belirtilmektedir.⁵¹ İnsan ve insan olmayan üzerinden yürütülen ve son derece verimli olan söz konusu karşılaştırma şunu göstermektedir ki Platon *Devlet*'ini bir tür "zoopolis"e çevirmiştir⁵² veya *Devlet* eseri savaş için yetiştirilmiş hayvan⁵³ örnekleriyle doludur.

Platon, felsefi metaforları belli kriterlere göre ayırma tabi tutma işlemine "ideal" olanın tarifiyle başlar⁵⁴ ve bunu başarıyla uygular. Çünkü Platon, öne sürdüğü görüşlerinin anlaşılmasını ve en nihayetinde ideal olanın politik bir amaç uğruna kullanılmasını istemiştir. Elbette, onun bu arzusu kolayca anlaşılacak bir şey değildi ve o, bunun farkındaydı. Bu nedenle metaforları etkili bir şekilde kullanarak ideal olanı yeryüzüne uygulamaya çalışıyordu. Öyle ki mağara imgesiyle filozofun İdealar alanına yükselişinin bir metaforu olduğu yönündeki genel anlayışla uyumlu bir şekilde mağaranın şehrin değil güneşin hâkimiyetini temsil ettiği öne çıkarılır. Böylece İdeaların ontolojik temeli ile yeniden birleşme sağlanmış olur.⁵⁵ Platon, başta felsefe, siyaset, etik olmak üzere birçok konuda benzetmelerle, mitolojik unsurlarla ve karşılaştırmalarla görüşlerini açıklamaya çalışmış bir filozoftur. Onun Yunan diline, kültürüne, tarihine ve felsefesine olan ilgisi yazılarındaki benzetmelerle ortaya konur. Bunun yanında Friedrich Nietzsche'ye (1844-1900) göre ilk karma karakter olan Platon'un *İdealar* öğretisinde Sokrates, Pythagoras ve Herakleitos'a ait felsefi unsurlar bir araya getirilmiştir.⁵⁶ Bu yönüyle Platon, çok yönlü bir kişiliğe sahiptir ve bizi metinlerinde sıkı bir edebî, felsefî ve tarihî kuşatılmışlıkla karşı karşıya bırakır. Öyle ki Platon, bu konuda, Homeros'un izinden giderek insan ve hayvan davranışları ve tutumlarını benzerlik üzerinden ele almış ve bu durum hem edebî yönden hem de felsefî açıdan diline ve anlatımına daha çok zenginlik katmıştır.⁵⁷ Bundan ötürüdür ki Platon, son derece üretken bir filozoftur⁵⁸ ve hemen hemen her konuda bıkmadan usanmadan görüş belirtmiştir. Dolayısıyla Platon, sorunları ele almada yüksek seviyede bir coşkuya sahiptir.⁵⁹ Hegel, Platon'un dünyaca ünlü bir şahsiyet olduğunu vurgulayarak onun felsefesinin zihnin kültür ve gelişimi bakımından ta başlangıcından şimdiki zamana kadar muazzam bir etki göstermiş olduğunu öne sürer. Platon'un felsefesi, hem düşünsel hem duyuüstü dünyayı içermesi bağlamında, bilinci tin krallığına yükselten bir özgünlüğe sahiptir.⁶⁰

Platon, diğer eserlerinde olduğu gibi *Devlet*'te de araştırma tutkusunu her satırda bize göstererek anlatımı her zaman diri tutmayı başarmıştır. Onun kullandığı dilin çoğu zaman şiirsel bir etkiye sahip olduğu düşünülür ve metinlerinde satır aralarına mecazlar sıkıştırarak anlatımı canlı tuttuğu da ifade edilir.⁶¹ Öyle ki onun eserlerindeki Sokrates, kimi zaman bir hayvan kılığıyla karşımıza çıkarılır. Sokrates'in girdiği bu kılıklar bir hayvan öyküleri dizisi şeklindedir.⁶² Netice itibarıyla Platon tarafından Sokrates'in felsefi etkinliği sıklıkla hayvan karakterleri üzerinden tasvir edilmeye çalışılır, ancak en ünlü olanı, atsineği lakabıdır.⁶³ Çünkü Sokrates aynı zamanda toplum veya devlet içinde üretken, eleştirel bir uyarıcı olarak hareket eden bir kişidir ve at sineği benzetmesi bu şekilde karşılık bulur.⁶⁴ Öyle ki Platon tarafından Sokrates idam cezasına karşı kendisini savunurken bir atsineğine, insanları harekete geçirse bile kimsenin yanında olmasını istemeyeceği korkunç derecede sokan bir böceğe benzetilir.⁶⁵ Sonuç olarak, her ne kadar, son yıllarında Platon'un üslubunda yapay tavırlardan izler olduğunu ileri süren yorumcular söz konusu olsa da onun ilk yapıtından son yapıtına kadar Yunan dilinin gücünü, güzelliğini ve esnekliğini sergilediği kabul edilir.⁶⁶

Platon, mutlak bir sistem doğrultusunda devleti oluşturmak ister ve bunun için hayvandaki katı kurallara dayanan kolektif yaşam düzeninden etkilenerek sıklıkla bu durumu örneklerle ortaya koyar. Ondaki mukayese insan ve hayvan

⁵¹ Yeşim Aksan, Elif Arica Akkök, Mustafa Aksan, "Kavramsal Metafor Kuramının Temel Kavramları ve Kuramındaki Gelişmeler", 5.

⁵² Stefan P. Dolgert, "Animal Republics: Plato, Representation, and the Politics of Nature", 3, Erişim 25 Aralık 2023, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2454989

⁵³ Stanley Rosen, *Plato's Republic: A Study*, (New Haven, Yale University Press, 2005), 189.

⁵⁴ Çiğdem Yılmaz, "Derrida'nın Metafor Kullanımı", 11.

⁵⁵ Rosen, *Plato's Republic: A Study*, 275.

⁵⁶ Friedrich Nietzsche, *Yunanlıların Trajik Çağında Felsefe*, çev. Nusret Hızır (İstanbul: Elif Yayınları, 1963), 11.

⁵⁷ Ülgen, *Aristoteles'te ve Derrida'da Hayvan Sorusu*, 17.

⁵⁸ Jean Brun, *Platon ve Akademia*, çev. İsmail Yerguz (Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2007), 81.

⁵⁹ Brun, *Platon ve Akademia*, 82.

⁶⁰ G. W. F. Hegel, *Felsefe Tarihi Platon'dan Ortaçağ Felsefesine*, çev. Doğan Barış Kılınc (İstanbul: Notabene Yayınları, 2019), 9.

⁶¹ R. Robinson ve J. D. Denniston, "Platon", *İdealar Kuramı-Platon'un Felsefesi Üzerine Araştırmalar* içinde ed. Ahmet Cevizci, Ankara: Gündoğan Yayınları, 1999, 8.

⁶² Derrida, *Platon'un Eczanesi*, 73.

⁶³ H. Peter Steeves, "The Dog on the Fly" in *Plato's Animals*, ed. J. Bell and M. Naas (Indiana: Indiana University Press., 2015), 97.

⁶⁴ Bell and Nass, *Plato's Animals*, 4.

⁶⁵ Julia Annas, *Intelligent Virtue*, (New York: Oxford University Press, 2011), 107

⁶⁶ Robinson ve Denniston, "Platon", 8.

arasındaki biyolojik faktörler üzerinden gerçekleşir. Bunun yanında Platon, hayvanların biyolojik iştah ve arzuya sahip olmalarını da bu ilişki bağlamında ele almıştır. Nitekim Jeremy Bell ve Michael Naas'ın editörlüğünü yaptıkları *Plato's Animals* başlıklı çalışmada bu bağlam başarılı bir şekilde ele alınmaktadır. Gerçekten de Platon eserlerinde geçen diyalogların en önemli figürlerini ve temalarını karakterize etmeye, sınırlandırmaya ve tanımlamaya yardımcı olmak için hayvan imgelerini örnekler, analogiler, mitler veya masallar yoluyla anlatmıştır.⁶⁷ Böylelikle Platon, *Devlet*'te büyük şairler ve kahramanlar tarafından seçilen hayvan yaşamlarının serimler.⁶⁸ Buna göre Sokrates, hayvanlardaki arzuyu insanlara da uygulamak istemiş ve bu nedenle muhataplarının eğitimini yarım bırakarak, onların kendiliklerinde var olan arzusunu ortaya çıkarmaya imkân vermek istemiştir.⁶⁹

Platon'un hayvanları bir metafor olarak kullanmasının arkasında yatan nedenler farklı olmakla birlikte insanın siyasal bir eğitimden geçirilmesi için hayvanlardaki biyolojik üstünlüklerden yararlanma isteği önemli bir gerekçedir. Bu nedenle Platon felsefesinde insan için idealize edilen devlet teorisinin akla dayandığı gerçeği göz ardı edilmeden hayvandaki doğal itkilere veya kabiliyetlere başvurulduğunu ifade etmek gerekir. Çünkü "... siyasal iktidarı akılcılığın ileri biçimi olmakla beraber akıldışılığın arkaik biçimini de barındıran bir yapı olarak kavramak gerekir."⁷⁰ *Devlet* eserinde Platon'un, yöneticilerin ve koruyucuların alması gereken eğitimden söz ederken kimi zaman akıl-dışı bazı unsurlara yer vererek koşulları her zaman zorladığını belirtmek mümkündür. Bunu yaparken devlet ve toplum düzenini bozabilecek unsurları ayıklamayı hedefler. Şunu anlamak gerekir ki Platon, devletin içinde bulunduğu durumu sert bir şekilde ve hatta ironik bir bakış açısıyla eleştirmiştir. Bu yüzden Yunan dünyasında insanın gerçekleştiremediği düzeni hayvanlar üzerinden anlatmayı tercih ederek farklı bir yöntem kullanmıştır. Böylece Platon, zaman zaman felsefi ve siyasal görüşlerini açıklamak amacı ile hayvan metaforlarına başvurmuştur.

Platon'un benzetmelerinin kimi zaman komik veya abartılı olduğuna dair değerlendirmeler de söz konusudur. Bu konuda Hans-George Gadamer (1900-2002) özün takdiminin sırf taklit olmaktan çok uzak olmasından ötürü zorunlu olarak ifşa edici olduğunu iddia eder. Üstelik bir şeyi taklit etme, terk etme, eksiltme ve vurguda bulunma bir arttırmadır. Böylelikle kişi bir şeye işaret ettiği için, istese de istemese de, abartmak zorunda kalır.⁷¹ Bu bağlamda Platon'un metinleri ağustos böcekleri, cırcır böcekleri, arılar ve kuşlar, vatozlar ve istiridyelere yapılan göndermelerle doludur⁷² ve Gadamer'in ifade ettiği gibi her benzetme bir artırma ve abartmayı beraberinde getirir. Dolayısıyla kullanılan hayvan metaforları kimi zaman mizah konusu kılınarak aşağılanabilir iken bazen de tersi yapılarak yüceltilir ve buna bağlı olarak meşru hale getirilir. Kısacası, metaforların yüceltmeyle tanrısal bir duruma hizmet etmesi kadar demonik hale getirilerek⁷³ kötü olana göndermeler yapmak için kullanılması söz konusudur. Platon her iki durumu da göz önünde bulundurur. Böylece onda karşımıza hayvana dair özel bir ilgi ortaya çıkar. Buna göre Atina'nın kökenlerinde konumlanmış olan at, Platon'daki ideanın en mükellef ifadelerinden biri olduğu konusunda şüpheye yer olmadığı ifade edilmektedir. Dünyadaki akışa asil ve değiştirilemez idealar tarafından hükmedilmesi bir at bedeni tasviri üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır.⁷⁴ Zira Platon felsefesinde öze ilişkin her bilgi hatırlama/farkına varma sayıldığı için aynı zamanda rasyonel olarak temellendirilmiştir.⁷⁵ Ancak bu konuda ihtiyatlı davranmak gerekebilir. Çünkü Platon felsefesinde bedeninin idea karşısındaki konumu sorun teşkil edebilir bir izlenim vermektedir. Hayvanların taklidi varlıklar dünyasına ait olduğu onun felsefi anlayışına göre doğruluk kazanır. Bu durumda ideal bir devlet için hayvan benzetmelerine başvurulması bir sorun olarak karşımıza çıkabilir mi? Böylelikle taklit eden ve taklit edilen arasındaki fark üzerinden konuyu değerlendirmek gerekecektir. Bu konuda Gadamer, Platon'un taklit sorunu için temel durumun yalnızca temsil edilen şeyin orada olduğuna ve orada varlık kazandığına dair bir görüşe sahip olduğunu öne sürer. Bu bağlamda taklit ve temsil sırf tekrar veya kopya değil aynı zamanda özün bilgisi olarak öne çıkar. Bu yüzden, benzer olan şeyle onun benzemeye çalıştığı şey arasında aşılabilir bir ontolojik farklılık olmakla birlikte Platon bu ontolojik farklılık üzerinden kopya ile orijinali arasındaki büyük ya da küçük farklılıklar temelinde ısrar etmiş ve bu sebeple taklit ile takdimi/icrayı sanat oyununda taklidin taklidi olarak üçüncü kademeye yerleştirmiştir.⁷⁶

Platon'un taklitlerden yararlanarak görüşlerini güçlendirmesinin nedeni ne olabilir? Platon bir filozof olarak her zaman topluma karşı kendini sorumlu hissetmiş biridir. Dumont'a göre Platon, önemli yapıtı olan *Devlet*'te felsefi,

⁶⁷ Bell and Nass, *Plato's Animals*, 1.

⁶⁸ Gonzalez, "Of Beasts and Heroes: The Promiscuity of Humans and Animals in the Myth of Er," 225.

⁶⁹ Deborah Achtenberg, "Plato's Animals: Gadflies, Horses, Swans, and Other Philosophical Beasts," Erişim 14 Eylül 2023, <https://ndpr.nd.edu/reviews/platos-animals-gadflies-horses-swans-and-other-philosophical-beasts/>

⁷⁰ Özgür Emrah Gürel, "Platon'un Siyaset Felsefesinde Sokratik Etiğin Dönüşümü Üzerine Eleştirel Bir İnceleme", (Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2020), 8.

⁷¹ Hans-Georg Gadamer, *Hakikat ve Yöntem*, çev. Hüsamettin Arslan ve İsmail Yavuzcan (İstanbul: Paradigma Yayınları, 2008), 161.

⁷² David Farrell Krell, "Talk to the Animals": On the Myth of Cronos in the *Statesman*" in *Plato's Animals*, ed. J. Bell and M. Naas (Indiana: Indiana University Press., 2015), 27.

⁷³ Işık, "Locke'un Siyasal Zoolojisi: Yasa, Hayvan ve Egemen", 144.

⁷⁴ Timofeeva, *Hayvanların Tarihi*, 38.

⁷⁵ Gadamer, *Hakikat ve Yöntem*, 162.

⁷⁶ Gadamer, *Hakikat ve Yöntem*, 161.

iyiliği ve adaleti halka sunmayı amaçlamıştır⁷⁷ ve bu nedenle farklı birçok yöntem denemiştir. Ancak Platon'un metinlerindeki kimi söylemlerin parçalanmak suretiyle amacından saptırıldığına dair bazı değerlendirmeler de söz konusudur.⁷⁸ Platoncu adalet teorisinin sıradan insanların sandığından çok daha soyut ve geniş kapsamlı bir kavram olduğu bir gerçektir.⁷⁹ Bundan ötürü önceki metinlerinde sıklıkla yaptığı çürütme yöntemi yerini *Devlet*'te daha etkin bir öğretinin parlak ateşine bırakır ve elde edilen felsefi yetkinliğin birleşimi *Devlet*'i başarılı bir çalışma yapar.⁸⁰ Rosen (1929-2014) açısından Platon'un *Devlet* eseri felsefe tarihinde hem fazlasıyla tanıdık hem de tükenmez derecede gizemli eserlerden biridir.⁸¹

Platon, *Devlet* eserinde sorumluluğunun bir gereği olarak toplumun çıkarlarını korumanın ve bunu adalete uygun bir şekilde tesis etmenin gerektiğini düşünmüştür. Bundan ötürü Platoncu bir adalet biçiminin var olduğunu anlamak gerekir. Bu tam da “Adalet nedir?” sorusunun tüm belirli tarihsel koşulları aşan nesnel olarak doğru bir cevaba sahip olduğunu söylemekle mümkündür.⁸² Böylelikle “demokratik kurumların tam anlamıyla şiddeti ortadan kaldıramaması, Platon'un iktidara içkin bir felsefi tartışmayı başlatmasına da neden olmuş gözükmektedir.”⁸³ Ancak Platon'un halkın çıkarlarını koruduğu gerçeğini unutmadan konuya yaklaşırsak onun neye ve niçin itiraz ettiği ortaya çıkar. Bu konuda Dolgert'in Peter Euben'nin yaptığı yorumu gündeme getirmesi dikkat çekicidir. Buna göre Euben, Platon ve demokrasi arasında gerilimli bir ilişki olmasının yanında verimli bir ilişki olduğunu da öne sürer. Platon sadece bir demokrasi eleştirmenidir ve Atina siyasetiyle agnostik bir kucaklaşmaya girişmiştir.⁸⁴

Bu bağlamda Platon açısından toplumun çıkarlarını koruyacak olan devletin her kademesinde görev alacak kişilerin mutlaka işlerini iyi bilen ehil kişilerden seçilmesi gerekir. Bunu anlaşılır kılabilmek için at metaforuna başvurulur. Platon, bir atın ne iş göreceği belli iken yapabileceği işin dışında bir iş görebilmesinin mümkün olmadığını belirterek devlet görevlilerinin her birinin işlerinin ehli olmasını ve bu iş dışında başka bir işte görevlendirilmesinin uygun olmayacağını öne sürer.⁸⁵ Platon'a göre nasıl ki bir kunduracının sadece kunduracılık ile uğraşması gerekirse, bir çiftçinin de işinin gereği olarak çiftçilik mesleğini icra etmesi gerekir. Bir askerin sadece askerlikle ilgili bir görevi yapması gerekirken ticaretle uğraşması kabul edilemez ve bir çiftçi ise asla yargıçlık yapamaz. Tüm bunların örneklerle ifade edilmesindeki amaç Platon için vazgeçilmez bir ilke olan herkesin sadece kendi işini yapmasını anlaşılır kılabilmektir. Çünkü bir devlet ancak bu şekilde üstün ve başarılı olabilir. Bu, o kadar önemli ki Platon açısından ölçülülük, yiğitlik ve bilgelik ne kadar değerliyse bir işi ehline vermek ve herkesin kendi işini yapması da o kadar değerlidir⁸⁶ ve bu tam da adaleti tesis eden pratik bir sonuçtur. Bu yüzden Platon, demokraside hiçe sayılan insan eğitimi ve buna bağlı olarak ehil kişilerin iş başına getirilmemesini şöyle eleştirir:

Bizce iyi adam olmak kolay iş değildi; önce insanın doğuştan bir üstünlüğü olacak diyorduk, çocukken hep güzel şeylerle oynayacak, sonra kendini bütün güzel şeyleri öğrenmeye verecek. Demokraside hiçe sayılır bütün bunlar. Bir devlet adamının nasıl yetişmesi, ne bilgiler edinmesi gerektiği düşünülmez. Kendimize halkın dostu dedirtmek yeter; bütün şerefler kazanılır bununla.⁸⁷

Bu nedenle devlet yönetimi söz konusu olduğunda “işin ehline verilmesi” prensibi Platon için en kayda değer ilkedir ve tahmin edilebileceği gibi bunun için sıkı bir eğitim gerekir. O, devlet için yetiştirilecek kişilerin özenle seçilmesini önerir ve bunun için herhangi bir cinsiyet ayırımını uygun görmez.

Devlet için görev alan memurların sadece erkeklerden oluşması fikri Platon'un uygun bulmadığı bir fikirdir. Bu da, aslında, işe uygun olanın seçilmesi ilkesine bağlı olarak düşünüldüğünde tutarlı bir görüştür. Buna göre o, erkeklerin devlet için yetiştirilmesi kadar kadınların da yetiştirilmesini ve devlet yönetiminde söz sahibi olmasını önerir. Ancak her iki cinsin devlet için yapacağı katkı kendilerine uygun bir görevin yerine getirilmesiyle sağlanabilir. Bunun için çoban köpeği örneğine başvuran Platon, söz konusu köpeklerin dişilerinin de en az erkek cinsi kadar sürüyü koruduklarını belirtir. Dolayısıyla kadınların da devlet için çalışması gerekir. Ancak işi ehline verme konusunda son derece titiz olan Platon, hem kadınların hem de erkeklerin devlet yönetiminde çok şeyi başarabileceklerine inanmakla birlikte, her cins kendilerine uygun bir görevin verilmesinin daha isabetli olacağını öne sürer. Bunun için Platon, başka bir metafora daha başvurarak konuyu açık kılma gayretini güder. Buna göre yetiştirilme bakımından aynı süreçlerden geçirilmemiş iki hayvanın aynı işe koşturulmasının doğru olmadığını ifade ederek konuya açıklık getirir. Böylece Platon, devlet

⁷⁷ Jean Paul Dumont, *Antik Felsefe*, çev. İsmail Yerguz (Ankara: Dost Yayınları, 2007), 42.

⁷⁸ Rosen, *Plato's Republic: A Study*, 2.

⁷⁹ Myles Fredric Burnyeat, “Plato”, 11. Erişim 1 Ocak 2024, <https://www.thebritishacademy.ac.uk/documents/2485/111p001.pdf>

⁸⁰ Robinson ve Denniston, “Platon”, 3.

⁸¹ Rosen, *Plato's Republic: A Study*, 1.

⁸² Burnyeat, “Plato”, 8.

⁸³ Gürel, “Platon'un Siyaset Felsefesinde Sokratik Etiğin Dönüşümü Üzerine Eleştirel Bir İnceleme”, 15.

⁸⁴ Dolgert, “Animal Republics: Plato, Representation, and the Politics of Nature”, 7.

⁸⁵ Platon, *Devlet*, çev. S. Eyüboğlu ve M. Ali Cimcoz (Ankara: Remzi Kitabevi, 2010), 352e.

⁸⁶ Platon, *Devlet*, 433d.

⁸⁷ Platon, *Devlet*, 558b.

işlerinde kadınların erkeklerle aynı görevi yapabilmeleri için aynı eğitimden geçmeleri gerektiğini şart koşar.⁸⁸ Bu anlamda o, devlet yönetiminde erdem ve adaleti öngören bir anlayışa değer verir ki bir işin tam olarak bilen tarafından yapılması gerektiği konusunda son derece ısrarcı davranır. Böylece çok belirgin bir şekilde şunu anlamak gerekir ki Platon, her iki cinsin devlet için alacağı eğitimin ileride alabilecekleri görevlerle uygun olması dışında başka bir şart ileri sürmemektedir. Bloom, Platon'un *Devlet*'inde kadınların eğitime erkeklerle birlikte katılması ve bazı özgürlüklere kavuşması fikrinin övgüye değer bulunduğunu belirtir.⁸⁹ Nitekim İÖ 465-455 yıllarında yaşamış olduğu tahmin edilen Thukydides'e atfedilen "en iyi kadın kendisinden söz edilmeyendir"⁹⁰ ifadesine bakıldığında Platon'un *Devlet*'inde kadına verdiği önem daha iyi anlaşılacaktır. Ancak birçok konuda Platon'a yönelik eleştiride buluna Aristoteles, Platon'un benzetme yöntemini kullanarak devlet için kadın ve erkeğin aynı şekilde eğitim görmeleri gerektiğine dair teorisini analiz ederek şöyle der:

Hayvanlarla yapılan bir benzetmeye dayanarak erkekle dışının aynı işleri görmeleri gerektiğini öne sürmek boştur: Erkekler ev işi yapmaz. Yöneticileri Sokrates'in düşündüğü gibi atamak da tehlikelidir; o zaman hep aynı adamlar olacaklar. Bu kesin bir hoşnutsuzluk kaynağıdır, çünkü birçokları liyakatlarının hakkını alamadıklarına inanacaklardır.⁹¹

Görülebileceği gibi Platon'un benzetme yoluyla yapmış olduğu çıkarımlara Aristoteles tarafından bazı itirazlar yöneltilmiştir. Aristoteles'in yorumuna dayanarak hayvan benzetmeleri üzerinden yapılan bir değerlendirmenin her zaman olumlu ve uygun olmayacağını varsaymak gerekir. Ancak Aristoteles'in bu benzetmeye karşı çıkmasının altında yatan nedenin kadın konusundaki tavrı olduğunu varsaymak gerekir. Nitekim Aristoteles kadının erkeğe göre biyolojik açıdan bile birçok eksiğinin olduğunu savunmaktaydı.⁹²

Platon, devlet için görev yapan koruyucu sınıfın ne tür vasıflara sahip olması gerektiğini tartışırken bekçi köpeği metaforuna başvurur. O, bu sınıftaki her bir koruyucunun aynı zamanda bir filozof olması gerektiğini savunur ve başkaca özellikleri olarak onların çevik ve güçlü olmaları gerektiğini açıklar. Bunun için bekçi köpeğinin yarıdıştan gelen özelliklerini baz alarak söz konusu köpeğin hiç tanımamış olduğu birine karşı saldırıya geçtiğini, buna karşın tanıdığı birine böylesi bir reaksiyon göstermediğini anlatır. Köpeğin bu durumu ayırt etmesinin doğuştan gelen bir yeti olduğunu ve buna ek olarak köpeğin bunu pekiştirme yoluyla öğrendiğini savunan Platon, köpekteki bu doğal tarafın filozofta da olduğunu açıklar. Böylece devlet için görev yapanların hem filozof gibi yaşayıp öğrenmesi hem de bir köpek gibi doğuştan gelen özelliklere sahip olması gerektiğini öne sürer.⁹³ Zira köpek doğası gereği bir filozoftur. Böylece dostane bir bakış ile düşmanca bir bakış arasında, birinin bilgisi ve diğerinin bilgisizliğinden yola çıkılarak bir karşılaştırma yapılmıştır.⁹⁴

Platon, filozof-köpek karşılaştırmasıyla insanlarla insan olmayanların temelde farklı olmadıklarını, hatta akraba olduklarını görmeye hazırlamıştır, ama daha da önemlisi okuyucularına hayvanlarla insanların karşı karşıya getirilmediği bir polis modeli sunmuştur.⁹⁵ Bu karşılaştırmanın veya yakınlığın Pythagorasçı bir etkiyle kurulduğunu belirtmek gerekir. *Phaidros*'ta bunu gözlemlemek mümkündür. Platon, burada, insan ruhunun bir hayvan vücuduna, bir hayvan ruhunun ise vaktiyle bir insan ruhu olmuş olmak koşuluyla yeniden bir insan vücuduna geçebileceğini savunur.⁹⁶ Buradaki temel amaç, köpekteki yetilerin insanınkiyle yakın olabileceğine yönelik bir yaklaşımı barındırır. Böylece köpeğin eğitim alması gerektiği üzerine bir öneride bulunmak daha kolay olacaktır. Bundan ötürü köpek metaforuna sıklıkla başvuran Platon'un "koku" alma yeteneğine odaklandığı da ifade edilmektedir. Devleti yönetenlerin tıpkı bir köpek gibi tehlikeyi önceden sezmeleri bağlamında kokuya odaklanma benzetmesi Platon tarafından öne sürülmüştür.⁹⁷ Platon'un neden ısrarla köpek metaforuna başvurduğunu Rosen de sorgular ve konunun cesareten ve güçlü olmaktan öte sadakat bağlamında değerlendirilmesi gerektiğini belirtir. Hem köpeklerin hem de askerlerin cesur olması gerektiğini söylemek, belli bir inandırıcılığa sahip iken köpeğin yerine başka bir hayvanı, örneğin bir ayıyı koyarsak sorunu yeniden ele almamız gerekir. Nitekim ayılar, kaplanlar ve diğer vahşi hayvanlar köpeklerden daha cesur ve daha güçlüdür. Ancak köpek istenilen görevleri yerine getirmek bakımından insanlar tarafından yetiştirilmiş ve eğitilmiş olması bakımın-

⁸⁸ Platon, *Devlet*, 451d.

⁸⁹ Allan Bloom, *The Closing Of The American Mind*, (New York: Simon & Schuster Inc., 1986), 102.

⁹⁰ Marit Rullmann, *Kadın Filozoflar*, çev. Tomris Mengüşoğlu (İstanbul: Kabaçlı Yayınevi, 1996), 23.

⁹¹ Aristoteles, *Politika*, 40.

⁹² Rullmann, *Kadın Filozoflar*, 26.

⁹³ Platon, *Devlet*, 376bc.

⁹⁴ Seth Benardete, *Socrates' Second Sailing, On Plato's Republic*, (Chicago: The University of Chicago Press, 1989), 57, Erişim Tarihi: 26 Aralık 2023, <https://archive.org/details/seth-benardete-socrates-second-sailing-on-platos-republic/page/116/mode/2up?q=animal>

⁹⁵ Dolgert, "Animal Republics: Plato, Representation, and the Politics of Nature", 13.

⁹⁶ Platon, *Phaidros*, 249b.

⁹⁷ Georgios Tsagdis, "Jeremy Bell Michael Naas (eds.)- Plato's Animals," (2016). Erişim Tarihi: 30 Ekim 2023, <https://reviews.ophen.org/2016/05/05/jeremy-bell-michael-naas-eds-platos-animals-gadflies-horses-swans-philosophical-beasts-2/>

dan büyük bir fark yaratacaktır. Öyleyse eğitilebilir olma ve sadakat burada öne çıkar. Zira eğer sadakate ihtiyaç duyulmasaydı insanlar köpekler yerine ayılar ve kaplanlar tarafından korunmayı tercih ederdi.⁹⁸

Öte yandan bir devlet yöneticisinin alması gereken eğitimin nasıl olması gerektiği üzerine bir tartışmaya giren Platon, bunun çocukluktan itibaren yapılmasını zaruri görür. Bunu anlatırken de genç tay metaforunu kullanır. Bu amaç doğrultusunda genç tayların gürlüğü ve patırtıdan geçirilerek hangilerinin ürkek olduğunun tespit edildiğini ifade eder. Platon açısından devlet yöneticisi olacak kişiler daha çocukluk çağındayken takibe alınır ve her türden imtihandan geçirilerek dayanıklı olup olmadıkları test edilir. Tüm bu sürecin temel hedefi kimlerin devlet için ödevlerini gerçekten yerine getirip getirmediğini görebilmektir. O, bu ödevlerin ne olduğundan da söz eder ve onları zor işlerde, acılarda ve savaşlarda deneyeceklerini belirtir.⁹⁹

Platon, iyiliğin ve kötülüğün analiz edilmesi ve bunun devlet görevlilerine nasıl yansıtılması gerektiği üzerine görüşlerini açıklarken at ve köpek örneğine başvurur. Bu doğrultuda atlara ve köpeklere edilen kötülüğün onların daha fazla kötülüğe bulaşmasına neden olacağı ifade edilir. Benzetmeye bakıldığında bir insana edilen kötülüğün aslında onu daha da kötülüğe itebileceği belirtilir. O halde bir insana yapılacak her kötülüğün onu değerlerinden uzaklaştırdığı ve buna bağlı olarak doğruluktan uzaklaşmasına sebebiyet vermekten başka bir işe yaramadığı açığa çıkar.¹⁰⁰ Böylelikle Platon, metafor yoluyla kötülüğün kötülük doğurabileceğini ve herhangi bir insana edilen kötülüğün başka kötülüklerle neden olabileceğini savunur ve aslında kötülüğe kötülükle değil, tersine iyilikle cevap verilmesi gerektiğini öğütler. Dolayısıyla etikle donatılmış bir eğitim sistemi sayesinde devlet ve toplum yararına çalışmayı ilke edinme sağlanmış olacaktır.

Platon, uzun ve sıkı bir eğitimden geçirilen koruyucu ve yöneticilerin erdemli bir yönetimden uzaklaşp zorba bir karaktere dönüşebileceğinden söz ederek bunun devlet ve toplum için büyük bir tehlike olduğunu düşünür. Bunun için çoban köpeği örneğine başvurur ve bir çobanın karşı karşıya kalabileceği tehlikenin ne olabileceğini sorgulamamızı ister. Buna göre sürüyü koruması için yetiştirilen köpeklerin açlık ve kötü huylarından ötürü saldırganlaşmaları ve bunun sonucunda sürüye zarar verebilmeleri tehlikesi oluşabilir. Oysaki bir çoban köpeğinin görevi kurtlara karşı sürüyü muhafaza etmektir. Fakat köpekler aslı görevlerini unutup zamanla kurtlaşarak sürü ve çoban için tehlikeli hale gelebilir. Platon, bu benzetmeyle devlet için görev yapanların kendi halkına zorbalık yapmamaları ve çıkar ilişkilerine girmemeleri için onlar üzerinde hem sıkı bir kontrol yapılmasını hem de onların yaşam koşullarının bu türden tehlikeli durumlara izin verilmeyecek şekilde düzenlenmesini önerir.¹⁰¹ Zira zorba kişi bilgeliğe, ruh üstünlüğüne henüz erişemeyen ve aynı zamanda beden zevklerini doyumaktan başka bir şey düşünmeyen bir karakterdir. Öyleyse bu kişiler devlet yöneticilerinin asıl taşıması gereken üst değerlere ulaşamazlar. Platon bunun için de uygun bir benzetme yaparak söz konusu zorba kişilerin sürekli ot yemek amacıyla kafasını aşağıda tutan hayvanlar gibi olduğunu ifade eder.¹⁰² Zorba bir kralın hayvanlaşan bir yapıya büründüğü konusu Cicero (İÖ 106-43) tarafından da kullanılan bir benzetmedir. Cicero'ya göre zaman içinde tiranlaşan bir kral insan görünümü olsa da aslında iğrençlik ve zalimlik konusunda en yırtıcı hayvanlardan bile daha üstündür.¹⁰³

Platon, devlet yönetiminde görev alacak kişilerin belirli bir program dâhilinde yetiştirilmeleri gerektiğini öne sürerek bu konuda ne kadar hassas olduğunu açıkça ortaya koyar. Bunun için en baştan başlayarak her açıdan iyi Yunan erkeklerinden ve kadınlarından devlet için çocuk yapmaları gerektiğini, en iyi cins köpek ve kuşların yavru lamalarını örnek göstererek anlatır. Bu tartışmada Platon, Glaukon'un beslediği hayvanların yavru lamaları için gösterilen yoğun dikkatin çok önemli olduğunu belirtir ve söz konusu dikkatin devlet için çocuk yetiştirmede de gösterilmesi gerektiğini savunur. Böylece Platon, hayvanlar için gösterilen hassasiyetin onların soylarının bozulmasını önlemek olduğunu ancak devlet için neden bunun yapılmadığını sorgular.¹⁰⁴ O halde Platon, devlet için "yavru lama"ya hayvanlar üzerinden yola çıkarak biyolojik bir öneride bulunur. Rosen, Platon'un bu şekilde bir benzetmeye başvurmasını değerlendirir ve bu öneriyi eleştirir. Buna göre köpeklerin ve kuşların üremesi, insanlar tarafından kontrol edilebilir iken insanlar tıpkı hayvanlar gibi ağıllarda tutulamaz ve çiftleştirilemez.¹⁰⁵ Bu yönüyle Platon'un önerisinin sorunlu bir yaklaşım olduğu ortaya çıkmaktadır. İnsan hayvanla karşılaştırıldığında biyolojik açıdan benzerliklerin veya farklılıkların farkında olan bir düşünme biçimine sahiptir.

Platon, *Devlet*'te ayrıntılara inerek, deyim yerindeyse, ele alınması gereken birçok konu üzerinde fikir beyan eder. Buna göre savaşta ölümlere neden saygı gösterilmesi gerektiği onun tarafından gündeme alınan bir konudur. Platon,

⁹⁸ Rosen, *Plato's Republic: A Study*, 83-84.

⁹⁹ Platon, *Devlet*, 413de.

¹⁰⁰ Platon, *Devlet*, 335bc.

¹⁰¹ Platon, *Devlet*, 416bc.

¹⁰² Platon, *Devlet*, 886a.

¹⁰³ Cicero, *Devlet Üzerine*, çev. C. Cengiz Çevik (İstanbul: İthaki Yayınları, 2014), 176.

¹⁰⁴ Platon, *Devlet*, 459bc.

¹⁰⁵ Rosen, *Plato's Republic: A Study*, 187.

savaştan önce ve savaş esnasında çarpışanların birer düşman olduklarını ancak savaşta öldürülenlerin her iki taraf için artık birer düşman olmadığını belirtir. Dolayısıyla o, savaştan sonra ölümlere kesinlikle saygı gösterilmesini ister. Ancak bu durum gözetilmeyip ölümlere eziyet söz konusu olduğunda köpek yavrusu metaforuyla durumu açıklar. Buna göre bir köpek yavrusunun kendisine taş atana saldırması yerine taşla saldırması savaşta ölenlere saygısızlık yapılmasına benzerdir.¹⁰⁶ Buradaki benzetmeden anlaşılacağı gibi Platon, uluslararası bir savaş hukuku görüşüne sahiptir ve bunu köpek yavrusu örneğiyle açıklamaya çalışır. Onun bu tavrını Diogenes Laertios (180-240) da ele alır ve Platon'un tanrılara ve insanlara karşı adaletten söz ederken buna üçüncü türden bir adalet olarak ölümlere karşı adaleti de eklediğini belirtir.¹⁰⁷

Platon'un, nihayetinde, pratik bir amaç için yola çıktığını belirtmek ve hatırlatmak gerekir. Bunun için bireysel zenginliklerin, ancak devlet için kullanıldığı takdirde değerli olduğunu ileri sürer. Bunun için varıl insanların sahip oldukları malları devlet için kullanmaları gerektiği önerisi öne çıkarılır. Çünkü bu türden insanların zenginleşmesini sağlayan bizatihi devletin kendi yapılanma biçimidir. Öyleyse mal ve mülk sahibi kişilerin sadece kendi çıkarları için bunu kullanmaları sadakat ile asla bağdaşmaz. Buna uygun olarak seçilen metafor ise yaban arıları metaforudur. Dolayısıyla sahip olunan para ve mülkleri sadece kendi için kullananların bir peteğin içinde beslenirken bütün kovan için bir tehdit haline gelen yaban arılarından bir farkı yoktur. Çünkü yaban arıları kovandaki tüm zenginliği kendisi için tüketir. Öyleyse, yaban arıları gibi, bu türden kişilerin hem devlet hem de aileleri için tam bir bela olarak görülmesi gerekir.¹⁰⁸ Yaban arıları, toplumun içindeki huzuru ortadan kaldıran insanlar gibi tasvir edilir. Bunun yanı sıra Platon, yaban arısı metaforunu toplumda sorun teşkil eden dilenciler için de kullanır. Tanrı tarafından yaban arılarının bir numune gibi yaratıldığını öne süren Platon, buna ilişkin olarak hem fantastik hem de teolojik bir çerçeve sunar. Bu yaban arılarının içinde iki ayaklıların kimi iğnesiz iken kimi de iğnelidir. İğnesiz olanlar büyüdüğünde dilenci olurken iğneliler ise haydut olurlar. Eğer bir sitede dilenci var ise tıpkı yaban arılarında olduğu gibi mutlaka haydutlar da vardır.¹⁰⁹ Görüldüğü gibi Platon toplumsal ilişkilerdeki bozuklukların aynı zamanda insanın tekil olarak da bozulmasına neden olabileceğini hayvan metaforları üzerinden anlatır. Platon, bu bozukluğun bir nedeni olarak demokratik yönetim şeklini gösterir. O halde Platon'un neden demokrasiye karşı olumsuz bir tavır sergilediğini hayvan metaforları bağlamında incelemek gerekir.

Platon'un demokrasi üzerine geliştirdiği teoriler ve buna bağlı olarak ortaya koyduğu benzetme, metafor ve karşılaştırmalar her zaman dikkat çekicidir. Ancak onun asıl amacı Atina demokrasisinin varlığını mümkün kılan *ethos*'un dönüştürülmesi, eş deyişle en basit haliyle yeni bir pratik aklın (*phronēsis*) kurulması için öncelikle var olan toplumsal yapının ortadan kaldırılmasını¹¹⁰ ele almaktır. Bu amaç, Platon'un demokrasiye olan itirazını besleyen bir durumdur. Platon, demokrasinin kusurlarını veya eksikliklerini çeşitli yollarla ifade etmeye çalışırken yaban arısı metaforuna yeniden başvurarak bu konuyu açıklamaya gayret gösterir. O, toplumda yaban arısına benzeyenlerin olduğunu ve bu kişilerin kendi zevkleri ve heveslerini gerçekleştirmek istediklerini belirtirken söz konusu kişilerin en çok arzu ettikleri yönetim şeklinin demokrasi olduğunu iddia eder.¹¹¹ Zaman içinde zevk ve heveslerinin bu yönetim sayesinde artacağı ve buna bağlı olarak farklı heveslerin ortaya çıkmasına neden olacağı açıktır. Bu türden kişilerin içine kötü töreler ve yanlış inançlar yerleşir ve yaban arısına benzeten bu kişiler kendilerini dışarıdan gelebilecek tüm iyi öğütlere karşı kapatarak hovarda ve kaba bir kişiliğe bürünürler.¹¹² Böylece bu türden kişiler tam da demokrasi için son derece hoş bir görünüm elde ederler.¹¹³ Görülmektedir ki Platon, demokrasi rejiminin eksikliklerini ve bunların nasıl oluştuğunu hayvanlar üzerinden anlatmak ister. O, demokrasiyle yönetilen bir sitede aşırılığın ve serbestliğin, öncelikle, doğaya aykırı olduğunu hayvan metaforlarıyla açıklar. Buna göre insanların aşırı serbestlikle yönetilmesinin doğru olmadığını savunan Platon, bunun için "hanım neyse köpeği de odur" deyişinin yanı sıra demokrasi yönetiminde atların ve eşeklerin bile serbestlik içinde yolları işgal edeceğini öne sürer.¹¹⁴ Öyleyse oligarşik bir yönetimden demokratik bir yönetime geçen insanın tutku, başıboşluk ve daha birçok faydasız işlerle yönünü kaybetmesi olasıdır. Platon, bunu da, pervasızca ortalıkta dolaşıp sadece kendi zevkleri için yaşayan yaban arıları örneğiyle açıklar.¹¹⁵ Böylece açıkça demokrasideki özgürlüğün aslında bir yanılsama olduğunu göstermeye çalışır. O halde Platon'un demokrasiye karşı cephe almasının en önemli nedenlerinden biri herkesin her işi yapma özgürlüğünün olması ve buna bağlı olarak sınıflar arasındaki dengenin

¹⁰⁶ Platon, *Devlet*, 469de.

¹⁰⁷ Diogenes, Laertios, *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri*, çev. Candan Şentuna (İstanbul: YKY, 2007), 157.

¹⁰⁸ Platon, *Devlet*, 552c.

¹⁰⁹ Platon, *Devlet*, 552d.

¹¹⁰ Gürel, "Platon'un Siyaset Felsefesinde Sokratik Etiğin Dönüşümü Üzerine Eleştirel Bir İnceleme", 16.

¹¹¹ Platon, *Devlet*, 559de.

¹¹² Platon, *Devlet*, 560bcd.

¹¹³ Platon, *Devlet*, 561e.

¹¹⁴ Platon, *Devlet*, 563d.

¹¹⁵ Platon, *Devlet*, 573a.

ortadan kaldırılması olarak gösterilebilir. Çünkü böylesi bir sistemde her dileyenin dilediği işi yapabileceği, bugün işçi olan kişinin yarın tüccar olabileceği ortaya çıkar. Sonuç olarak, insanlar arasında kaotik bir durumun izdüşümleri bu şekilde belirgin hale gelir.¹¹⁶ Böylece çok açıktır ki demokraside insanın ağızına geleni söylediği ve hiyerarşinin olmadığı bir ortam gelişir. Bu rejimde hayvanlara insanlardan farklı muamele edilmediği de bir gerçek olarak değerlendirilebilir. Öyle ki demokraside insanlar kendilerini tanrılara muhtaç ya da tanrılardan farklı görmediğinden sınırların bu şekilde bulanıklaşmasının yol açtığı dinsiz ve iğrenç durumlarla sona ermesi de kaçınılmazdır.¹¹⁷

Demokrasi yönetimi konusunda eleştirilerini sürdüren Platon, söz konusu aşırı serbest yönetim şeklinin pratikte birçok adaletsiz uygulamaya neden olabileceğini savunur. Demokrasi yönetiminin adalete uygun olmayan pratiklerin kazananları ise despotlar olacağı açıktır. Zira adaletsiz ve despot bir yönetimde gerçekleşen savaşlarda yağma ve hırsızlıklar da artacaktır. Platon, bunun için yaban arısı benzetmesine başvurur ve bir kovadaki bal paylaşımındaki düzensizliği ve sömürüyü yaban arıları üzerinden aşağıdaki diyalogda şöyle anlatır:

- Bir sınıf da vardır ki, hep kalabalıktan ayırır kendini, kenarda kalır.
- Hangisi?
- Herkesin para kazanmak istediği bu toplumda en zengin olanlar şüphesiz en düzenli yaşayanlardır.
- Tabii.
- Yabanarların en çok onların balını alacak ister istemez, en kolay sömürecekleri insanlar onlardır.
- Öyle ya, bir şeyi olmayan insanların nesini alsınlar?
- Yabanarlarının yemi dedikleri, bu çeşit zenginlerdir.
- Onlardır şüphesiz.¹¹⁸

Öyleyse yaban arıları benzetmesiyle Platon, toplum içindeki zorbalığın nasıl ve neden ortaya çıktığını açıklamaya çalışır. Dolayısıyla o, söz konusu yönetim şekillerindeki zorbalığın toplumların halk tarafından kendilerine koruyucu seçtikleri kişilerde aranması gerektiğini savunur.¹¹⁹ Ancak demokraside işçiler yoksul ve cahildir ve bu durum, vatandaşların çoğunluğu olarak kendilerine ait olan siyasi gücü doğrudan kullanmalarına engel olmasıyla sonuçlanır.¹²⁰ Böylece Platon'un hedefine koyduğu demokrasinin gerçekte neye hizmet ettiği ve bunun koşullarının nasıl oluştuğu üzerine derin bir araştırma yaptığı ortaya çıkar.

Platon, mitolojik bir anlatıma başvurarak yönetimdeki zorba adam karakterini Arkadya'da bulunan Zeus tapınağı üzerine dile getirilen bir hikâyeden beslenerek analiz eder. Söz konusu hikâyede tapınağa adanmış olan kurbanlara insan bağırsağının karıştığı ve bu bağırsaklardan yiyeceklerin ise kurtlaşacağı anlatılır.¹²¹ Böylelikle kurtlaşan daha doğrusu zorbalaşan böyle biri canlara kıyar ve vicdansızca eylemlerde sınır tanımaz. Bu zorba kişi hem ağızını hem dilini insanların kanlarıyla boyayarak kurtlaşan adama dönüşmüş olur.¹²² Kurtlaşan adam metaforunu zorba yönetici için kullanan Platon, aynı zamanda, sözü edilen kişinin kendine uygun bekçileri para karşılığında tuttuğunu ve bu bekçileri, yine başka bir metafora başvurarak, dışarıdan getirilen yaban arılarına benzetir.¹²³ Demokrasi yönetiminde kişiler sevgiye yaklaştığı anda yaban arısı karakterli kişiler etrafında dolanarak şehvet iğnelerini batırır.¹²⁴ Platon, bu türden anlatım tekniklerine başvurarak zorba yönetimin gerçek amacının ne olduğunu halka sunma çabasını gütmüştür. Böylece o, özellikle, Sokrates'in ölümüyle iktidarın şiddet kanallarının açığa çıkarılması veya deşifre edilmesinin peşinde olmuştur.¹²⁵

Platon, insanda varolan "istek"lerin ne olduğuna ve nasıl oluştuğuna dair bir araştırma yapar. Bahsi geçen istekleri zorba bir karakter üzerinden ele alan Platon, bu isteklerinin sonu gelmez olmasından ötürü zorba bir kişiliği anlamının zor olduğu kanısına varır.¹²⁶ O, dikkatini bozuk isteklere yöneltir ve bu türden isteklerin hemen hemen her bir kişide olduğunu ancak aklın devreye girmesiyle bu kötü isteklerin bertaraf edilebilir olduğunu öne sürer. Buna rağmen söz konusu bozuk istekler bazen üstesinden gelinemeyecek derecede güçlü olabilir. Platon, özellikle uyku sırasında harekete geçen bozuk isteklerin her türlü kötülüğe sebebiyet vereceğini ifade ederken bunu tıka basa midisini doldurmuş bir hayvan örneğiyle mukayese eder.¹²⁷ Böylece Platon, son derece hayvanca ve korkunç sayılabilecek dizginlenmemiş

¹¹⁶ Sabır Güler Sevlî, "Platon'un Devlet'ini Bir Siyasal Program Olarak Okuma Girişimi," *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* (2021/60): 658. Erişim 22 Ağustos 2023 <https://doi.org/10.18070/erciyesiibd.990662>

¹¹⁷ Arlene W. Saxonhouse, "Democracy, Equality, and Eidē: A Radical View from Book 8 of Plato's," *Republic American Political Science Review* (1998/92/2), 281. Erişim 22 Ocak 2024, <https://ancphil.lsa.umich.edu/~downloads/faculty/saxonhouse/democracy-equality-eide.pdf>

¹¹⁸ Platon, *Devlet*, 564de

¹¹⁹ Platon, *Devlet*, 565bcd.

¹²⁰ Rosen, *Plato's Republic: A Study*, 322.

¹²¹ Platon, *Devlet*, 665e.

¹²² Platon, *Devlet*, 666a.

¹²³ Platon, *Devlet*, 667de.

¹²⁴ Platon, *Devlet*, 573b.

¹²⁵ Gürel, "Platon'un Siyaset Felsefesinde Sokratik Etiğin Dönüşümü Üzerine Eleştirel Bir İnceleme", 16.

¹²⁶ Platon, *Devlet*, 571a.

¹²⁷ Platon, *Devlet*, 571bcd.

isteklerin olabileceğini bu metaforla açıklamaya çalışır.¹²⁸ Bu konuda Aristoteles de *Politika*'da insan tutkularının vahşi bir hayvandan farksız olabileceğini ileri sürer ve tutkuların son derece güçlü duygular olduğunu belirtir. Öyle ki bu vahşi tutkular, yöneticiler başta olmak üzere, en iyi insanları bile yoldan çıkarır. Bunun engellenmesi için yasaların devreye girmesi gerekir. Çünkü yasalar yoluyla tutkuların arındırılmış zekâ ortaya çıkabilir.¹²⁹ Cicero ise insanların zihninde saklanan ve onlardan bir parça olan akıl sayesinde insandaki hayvanî vahşiliğin engellenebileceğini savunur.¹³⁰

Platon, eğrilik ve doğruluk üzerine son derece çarpıcı benzetmeler yaparak hayvan benzetmeleriyle siyasal bir bağlam içinde konuyu ele alır. Buna göre o, insan ruhunun gözle görülen bir varlık olarak düşünülmesini ister ve eğriliği savunan bir kişinin aslında neyi savunduğunu açıklığa kavuşturmaya çalışır. Platon, eğriliği savunanları bir masal canavarına benzetir ve bu yönde bir metafor kullanır. Buna göre aynı bedende farklı biçimlere girebilen bir masal canavarının bazen bir hayvan kafası bazen de başka bir yaratığa dönüşebildiğini belirtir. Böylece hayvanî duygular tıpkı bu canavarda olduğu gibi, eğer bir kişide var ise, eğriliği savunmasının mümkün olabileceğini öne sürer. Bu durumda bir insan önce hayvana sonradan da bir canavara dönüşebilir.¹³¹ Platon, bu yarı hayvan yaratık örneğiyle birlikte bir aslan ve bir insan hayal edilmesini ister ve bu üç örnek üzerinden hepsinin tek bir varlıkta bulunduğu varsayılmasını önerir. Bu tek varlık ise insandır ki eğriliği savunan ancak doğruluktan bir fayda gelmez diyen birine dönüşmüştür. Bu insan içindeki aslanı ve çok başlı canavarı besleyendir. Böylelikle çok başlı canavar aslanla bir olup güçlenir ve zayıf kalan insanı eğriliğe sürükleyebilir.¹³² Sonuçta kişi, aslında, bir insanın içindeki çok başlı canavarın yanı sıra doymak bilmeyen aslanın hakimiyetine girerek sürekli eğriliğe hizmet etmekten başka bir şey yapmamış olur. Bunun için Platon, çok sıkça iştahına yenilen obur kişilerin içinde çok başlı bir canavar olduğunu ifade ederken dalkavukluğu ve alçaklığı ise içimizdeki aslanın öteki hayvana köle olması olarak değerlendirir.¹³³ Görülebileceği gibi Platon, hayvan benzetmeleriyle son derece mühim ve bir o kadar da zor olan siyaset ve yönetim teorisini açıklama gayreti içinde olmuştur. Kimi zaman aşırı gibi görünen benzetmelerin olduğunu belirtmekle birlikte, Platon'un hayvanlar için gösterilen ehemmiyetin neden insanlar için gösterilmediğini ısrarla vurguladığını ifade etmek mümkündür. Ancak hayvanlara uygulanan bazı yöntemlerin doğrudan insanlara uygulanmasının ne türden sorunlara yol açacağını da düşünmek mecburiyetinde olduğumuzu kavramak gerekmektedir.

Sonuç

İnsanlar eskiden beri süregelen bir alışkanlık gereği eylem, karakter vb. gibi özelliklerini hayvanlar üzerinden anlatma çabasını sahip olmuşlardır. “Keçi gibi inat”, “tilki gibi kurnaz”, “kurt gibi acıkma”, “yılan gibi sinsi” örneklerinde anlaşılabilen üzere hayvanlardaki kimi özellikler insana atfedilerek insanı anlama ve tarif etme çabası söz konusu olmuştur. Bu ise karşılaştırmalar, benzetmeler, metaforlarla ve örneklerle dile getirilmiştir. Ancak benzetmeler doğrudan siyaset alanında olmasa bile, temelde, yapılan her benzetmenin siyasi bir amaca sahip olduğunu belirtmek gerekir. Zira insanın diğer insanlarla giriştiği mücadele aynı zamanda bir egemenlik kurmaya dayanır. Benzer bir egemenlik çatışmasının hayvanlar tarafından da gerçekleştirildiğini ifade etmek mümkündür. Egemen olmak veya gücü eline geçirmek, insanın başka bir insanla kurduğu her ilişkide biyolojik olduğu kadar etik bir sorunla karşılaşmak anlamına gelir. Bu bağlamda “hayvanî olanın aslında insanî olanı temsil ve resmettiği düşünüldüğünde, siyasal zoolojide hayvan, insan suretine büründüğü gibi siyasal yaşamda insan da hayvana dönüşür.”¹³⁴

Platon'un benzetme, metafor, masal kahramanı ve mitolojik öğelere başvurarak siyaset teorisyenleri arasında öne çıkabilen ender filozoflardan biri olduğunu belirtmek gerekir. Böylelikle Platon, insan ve siyaset üzerine geliştirdiği teori ve metaforlarla tam bir benzetme ustasıdır ve bunu hayvanlar üzerinden gerçekleştirmiştir. Böylece o, hayvanların yaşamlarına, arzularına, üremelerine, kavgalarına, yetiştirilmelerine değin birçok örnek üzerinden siyaset teorisini açıklamaya çalışmıştır. Buna göre Platon, siyaset ve devlet kavramının kökenine inmeye çalışan teorisyenlerin içinde, belki de, en başarılı olanıdır ve bu durumu eserlerinde verdiği çok farklı örnekler yoluyla gösterir. Bu tartışmanın içinde, en dikkat çekici olan ise hayvan benzetmesi yoluyla siyasette görev alacak insanların nasıl yaşaması ve davranması gerektiğini açıklamasıdır. Bununla birlikte şunu sorgulamak gerekir: Platon'da metafizik-doğa arasındaki karşılaştırmanın yapılabildiğinin temel nedeni sadece siyaset teorisi için bir meşrulaştırma mıdır? Örneğin doğadaki kurt veya aslanın gücünü siyasi anlamda bir egemen olarak karşılırsak siyasal organizasyonu doğal bir ilişkiye indirgemiş olmaz mıyız? Buradan hareketle analogik işlemlerle toplumsal organizasyonu ve doğayı, eş deyişle, insan ile hayvanı

¹²⁸ Platon, *Devlet*, 572b.

¹²⁹ Aristoteles, *Politika*, 103.

¹³⁰ Cicero, *Devlet Üzerine*, 185.

¹³¹ Gonzalez, “Of Beasts and Heroes: The Promiscuity of Humans and Animals in the Myth of Er,” 225.

¹³² Platon, *Devlet*, 588abcde.

¹³³ Platon, *Devlet*, 590ab.

¹³⁴ Işık, “Locke'un Siyasal Zoolojisi: Yasa, Hayvan ve Egemen”, 144.

metafizik olarak ayırmak, aynı zamanda, canlı ve cansız doğayı insanın tahakkümüne açan sürecin bir başlangıcını ortaya koymaz mı? Bu sorgulamalar siyasetin veya daha genel haliyle felsefenin gerçek amacının filozofun amaçlarıyla örtüştüğü yerde var olageldiği anlaşılmaktadır. Şunu belirtmek gerekir ki hayvanların, bitkilerin veya diğer varlıkların üzerinden yapılan benzetmeler ve karşılaştırmaların arka planında duran asıl gerekçe bir tür yasal çerçeve içinde insanın ve toplumun pratik amaçlarının öne çıkarılma çabasıdır.

Platon'un peşine düştüğü "idealler" in yalnızca yeni devletler için bir model değil, aynı zamanda eskilerin hatalarını da ortaya serecek bir perspektifte olduğunu iddia etmek mümkündür. Bundan dolayı Platon'un devlet tasarımı yaşamın dönüşebilir olduğunu vurgulayan¹³⁵ bir karakterle kendini gösterir. Buradaki temel amaç, zenginleştirilmiş bir içerikle devletin adaleti tesis etmesi için gerekli tüm argümanlara erişebileceği bir siyaset teorisi ortaya koyabilmektir. Hegel'e göre hem Platon'da hem Aristoteles'te devlet, ereği pratik bakımdan en yüksek olduğu için prius'tur, tözseldir, başlıca olandır.¹³⁶

Platon'un, *Devlet* eserinde kullanmış olduğu hayvan metaforlarının onun siyaset teorisiyle uyuşup uyuşmadığını da ele almak gerekir. İşi ehline verme konusunda yaptığı benzetmelere bakılırsa onun amacına ulaştığı görülebilir. Zira bir hayvanın uygun işte kullanılmasıyla devlet yönetiminde görev alacakların işi iyi bilmesi arasındaki karşılaştırma uygun bir akıl yürütmenin sonucudur. Bu sayede şunu anlamak gerekir ki hayvan metaforlarının toplumsal-siyasal konuları anlatmada uygun bir araç olabileceğini iddia etmek mümkündür. Platon'un kullanmış olduğu hayvan metaforları etik ve siyasal bağlamda ele alındığında ise bazı hayvanlar olumlu, bazı hayvanlar ise olumsuz bir şekilde verilmiştir. Söz gelimi yaban arıları genel anlamda olumsuz bir şekilde anlatılırken atlara ise olumlu bir şekilde yer verilmiştir. Bunun yanında aynı türden hayvanın kimi zaman olumlu, kimi zaman ise olumsuz olarak kullanıldığını görebiliriz. Örneğin köpek metaforu sürüyü koruma ve kollama görevini yerine getirmenin yanında kurtlaşıp veya canavarlaşıp sürüsüne ve çobana zarar vermesi şeklinde kullanılmıştır. Tüm bu tartışmalar bağlamında denilebilir ki Platon, devleti insan için pratikte gerçekleşmesi gereken bir adalet düzeni olarak değerlendirirken farklı benzetmelere başvurmayı uygun görmüştür. Ancak hayvan metaforlarına başvurulmasının biyolojik açıdan bir sorun teşkil edemese de hukukî açıdan bir sorun teşkil edebileceğini varsaymak gerekir. Çünkü Platon'un felsefesi akıl ve erdem üzerine kurulur ve en nihayetinde hukukî bir zemine doğru ilerler. Bu konuda Zuckert, insan ve hayvan karşılaştırmasında arzu ve içgüdü üzerinden bir değerlendirme yaparak sorunu ele alır. Buna göre insanların arzuları sadece kendini koruma gereklilikleriyle sınırlı değilken hayvanlar içgüdüsel olarak düzenlenmiştir. Böylelikle insan daha karmaşık bir varlık olarak daha karmaşık sivil kurumlara ihtiyaç duyar.¹³⁷ Bunun yanında insanın adaleti tasavvur eden ama fırsat buldukça onu göz ardı eden bir hayvan olduğuna¹³⁸ dair görüşe dikkat çekmek gerekir. Öyleyse insan ve hayvanın karşılaştırılması karmaşık sivil kurumlar söz konusu olduğunda sorun teşkil edebilir. Böylece Platon'un hayvan metaforlarına başvurması, her ne kadar sadece bir benzetme olarak önümüzde dursa da bunun aklî ve hukukî bir zeminden uzaklaşma tehlikesini de içinde barındırabileceğine dikkat çekmek gerekir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer Review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Yazarın ORCID ID'si / ORCID ID of the author

Necip Uyanık 0000-0002-5886-1474

¹³⁵ Pater, *Platon ve Platonculuk*, 195.

¹³⁶ Hegel, *Felsefe Tarihi Platon'dan Ortaçağ Felsefesine*, 179.

¹³⁷ Catherine H. Zuckert, "Plato's Republic: The Limits of Politics", in *Philosophical Readings*, ed. Anna Romani and Fabio Fossa IX/1 (2017), Erişim Tarihi: 22 Ocak 2024, https://www.researchgate.net/publication/318686431_Platon's_Republic_The_limits_of_politics

¹³⁸ Rosen, *Plato's Republic: A Study*, 50.

KAYNAKLAR / REFERENCES

- Achtenberg, D. "Plato's Animals: Gadflies, Horses, Swans, and Other Philosophical Beasts" (2016). Erişim 14 Eylül 2023, <https://ndpr.nd.edu/reviews/platos-animals-gadflies-horses-swans-and-other-philosophical-beasts/>
- Annas, Julia. *Intelligent Virtue*. New York: Oxford University Press, 2011.
- Aristoteles. *Politika*. Çeviren: Mete Tuncay. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1975.
- Aksan, Yeşim, Akkök, Elif Arıca, Aksan, Mustafa. "Kavramsal Metafor Kuramının Temel Kavramları ve Kuramdaki Gelişmeler", *Kavramsal Metafor ve Metonimi Üzerine Uygulamalar*. Yayına Hazırlayanlar Yeşim Aksan, Elif Arıca Akkök, Mustafa Aksan, 2-17. (Mersin: Toros Üniversitesi Yayınları, 2023).
- Badiou, Alain. *Felsefe İçin Manifesto*. Çeviren: N. Tural ve H. Hünler. İzmir: Ara-lık Yayınları, 2005.
- Batukan, Can. "Heidegger ve Deleuze'de Hayvan Sorusuna Giriş", *Cogito Dergisi* 80 (2015): 70-85.
- Bell, Jeremy ve Micheal Naas. (Eds.) *Plato's Animals*. Indiana: Indiana University Press, 2015.
- Benardete, Seth. *Socrates' Second Sailing, On Plato's Republic*, Chicago: The University of Chicago Press, 1989. Erişim 26 Aralık 2023, <https://archive.org/details/seth-benardete-socrates-second-sailing-on-platos-republic/page/116/mode/2up?q=animal>
- Bloom, Allan. *The Closing Of The American Mind*. New York: Simon & Schuster Inc., 1986.
- Brun, Jean. *Platon ve Akademia*. Çeviren: İsmail Yerguz. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2007.
- Burnyeat, Myles Fredric. Plato", Erişim 1 Ocak 2024, <https://www.thebritishacademy.ac.uk/documents/2485/111p001.pdf>
- Cicero. *Devlet Üzerine*. Çeviren: C. Cengiz Çevik. İstanbul: İthaki Yayınları, 2014.
- Cornford, F. M. *Sokrates Öncesi ve Sonrası*. Çeviren: Celal Şengör ve Senem Onan. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2015.
- Descartes, *Tabiat Işığı ile Hakikati Arama*. Çeviren: Mehmet Karasan. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1966.
- Descartes, *Yöntem Üzerine Söylem, Anlığın Yönetimi İçin Kurallar, İlk Felsefe Üzerine Meditasyonlar*. Çeviren: Aziz Yardımlı. İstanbul: İdea Yayınevi, 1996.
- Derrida, Jacques. *Platon'un Eczanesi*. Çeviren: Zeynep Direk. İstanbul: Pinhan Yayınları, 2014.
- Derrida, Jacques. *Önemsizin Arkeolojisi*. Çeviren: Ali Utku ve Mukadder Erkan. İstanbul: Otonom Yayıncılık, 2007.
- Derrida, Jacques. *The Beast & the Sovereign (Volume II)*. Trans. Geoffrey Bennington. Chicago and London: The University of Chicago Press, 2009.
- Direk, Zeynep. "Hayvan, Ağaç ve Egemen: Lacan ve Derrida'da Öteki", *Cogito Dergisi* 80 (2015): 243-273.
- Dolgert, Stefan P., "Animal Republics: Plato, Representation, and the Politics of Nature", 2014. Erişim 25 Aralık 2023, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2454989
- Dumont, Jean-Paul. *Antik Felsefe*. Çeviren: İsmail Yerguz. Ankara: Dost Yayınları, 2007.
- Gadamer, Hans-Georg. *Hakikat ve Yöntem*, Çeviren: Hüsamettin Arslan ve İsmail Yavuzcan. İstanbul: Paradigma Yayınları, 2008.
- Gonzalez, Francisco J. "Of Beasts and Heroes" in *Plato's Animals*, Editör: Jeremy Bell ve Micheal Naas, 225-245. USA: Indiana: Indiana University Press, 2015.
- Guthrie, W. K. C. *Yunan Felsefesi Tarihi-I Sokrates Öncesi İlk Filozoflar ve Pythagorasçılar*. Çeviren Ergün Akça. İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2011.
- Güler, Sevil S. "Platon'un Devlet'ini Bir Siyasal Program Olarak Okuma Girişimi" *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* (2021/60): 633-665. Erişim 22. 08.2023, <https://doi.org/10.18070/erciyesuibd.990662>
- Gürel, Özgür Emrah. "Platon'un Siyaset Felsefesinde Sokratik Etiğin Dönüşümü Üzerine Eleştirel Bir İnceleme". Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2020.
- Hegel, G. W. F. *Felsefe Tarihi Platon'dan Ortaçağ Felsefesine*. Çeviren: Doğan Barış Kılınç. İstanbul: Notabene Yayınları, 2019.
- Heidegger, Martin. *Hümanizma Üzerine*. Çeviren: Yusuf Örnek. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, 2013.
- Işık, Sever. "Locke'un Siyasal Zoolojisi: Yasa, Hayvan ve Egemen", *Liberal Düşünce Dergisi*, (2018/ 91-92): 141-159.
- Jones, W. T. *Klasik Düşünce: Batı Felsefesi Tarihi*. Çeviren: Hakkı Ünler. İstanbul: Paradigma Yayınları, 2006.
- Kant. *Eğitim Üzerine*. Çeviren: Ahmet Aydoğan. Ankara: Say Yayınları, 2013.
- Kierkegaard, Søren. *Kahkaha Benden Yana*. Çeviren: Nedim Çathı. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2013.
- Koyuncu, Emre. "İktidar ve Hayvanlar: Hayvanlar Meselesini Foucault ile Düşünmek", *Cogito Dergisi* 80 (2015): 86-97.
- Krell, David Farrell. "Talk to the Animals- On the Myth of Cronos in the Statesman" in *Plato's Animals*, Editör: Jeremy Bell ve Micheal Naas, 225-245. Indiana: Indiana University Press, 2015.
- Machiavelli. *Prens*. Çeviren: Nazım Güvenç. İstanbul: Altın Kitaplar, 1994.
- Locke, John. *İnsan Anlığı Üzerine Bir Deneme*. Çeviren: Vehbi Hacıkadiroğlu. İstanbul: Ara Yayıncılık, 1992.
- Laertios, Diogenes. *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri*. Çeviren: Candan Şentuna. İstanbul: YKY, 2007.
- Nietzsche, Freidrich. *Yunanlıların Trajik Çağında Felsefe*. Çeviren: Nusret Hızır. İstanbul: Elif Yayınları, 1963.
- Nussbaum, Martha C. *Upheavals of Thought: The Intelligence of Emotions*, Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
- Pater, Walter Horatio. *Platon ve Platonculuk*. Çeviren: Şaziye Çıkrıkçı. İzmir: Atlantis Yayınevi, 2015.
- Platon. *Devlet*. Çeviren: S. Eyüboğlu ve M. Ali Cimcoz. Ankara: Remzi Kitabevi, 2010.
- Platon. *Diyaloglar (Gorgias)*. Çeviren: Melih Cevdet Anday. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2010.

- Platon. *Diyaloglar (Kratylos)*. Çeviren: Teoman Aktürel. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2010.
- Platon. *Diyaloglar (Protagoras)*. Çeviren: Tanju Gökçöl. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2010.
- Platon. *Phaidros*. Çeviren: Hamdi Akverdi. İstanbul: Meb Maarif Matbaası, 1943.
- Plotinus. *Enneadlar*. Çeviren: Zeki Özcan. Bursa: Asa Yayıncılık, 1996.
- Robinson R. ve Denniston J. D. "Platon". *İdealar Kuramı-Platon'un Felsefesi Üzerine Araştırmalar* içinde ed. Ahmet Cevizci, Ankara: Gündoğan Yayınları, 1999.
- Rosen, Stanley. *Plato's Republic: A Study*. New Haven, Yale University Press, 2005.
- Rullmann, Marit. *Kadın Filozoflar*. Çeviren: Tomris Mengüşoğlu. İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 1996.
- Spinoza, *Etika*. Çeviren: Hilmi Ziya Ülken. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2011.
- Şimşon, Elis. "Levinas ve Bobby: Bir Köpeğin Levinas'ın Etiğindeki Rolü", *Cogito Dergisi* 80 (2015): 37-51.
- Saxonhouse, Arlene W. "Democracy, Equality, and Eidé: A Radical View from Book 8 of Plato's", *Republic American Political Science Review* (1998/92/2), 281. Erişim 22. 01. 2024, <https://ancphil.lsa.umich.edu/-/downloads/faculty/saxonhouse/democracy-equality-eide.pdf>
- Steeves, H. Peter. "The Dog on the Fly" in *Plato's Animals*, Editör: Jeremy Bell ve Micheal Naas, 96-111. Indiana: Indiana University Press, 2015.
- Timofeeva, Oxana. *Hayvanların Tarihi*. Çeviren: Barış Engin Aksoy. İstanbul: Kolektif Kitap, 2018.
- Tsagdis, Georgies. "Jeremy Bell & Michael Naas (eds.)- Plato's Animals," (2016). Erişim 30 Ekim 2023, <https://reviews.ophen.org/2016/05/05/jeremy-bell-michael-naas-eds-platos-animals-gadflies-horses-swans-philosophical-beasts-2/>
- Ülgen, Güncel Oğulcan. "Aristoteles'te ve Derrida'da Hayvan Sorusu". Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2019.
- Uslu, Ayşe. "İnsanlar, Hayvanlar ve Taşlar Üzerine: Spinoza Felsefesinde Bireyselleşme ve Doğa Farkı". *Cogito Dergisi* 80 (2015): 98-117.
- Yalım, Burcu. "Bataille'in Hayvanı," *Cogito Dergisi* 80 (2015): 52-69.
- Yılmaz, Çiğdem. "Derrida'nın Metafor Kullanımı". Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2007.
- Yücefer, Hakan. "Bir Beden Ne Yapabilir? Aristoteles'te Hayvanlar, Beden ve Ruh," *Cogito Dergisi* 80 (2015): 196-228.
- Zuckert, Catherine H. "Plato's Republic: The Limits of Politics", in *Philosophical Readings*, ed. Anna Romani and Fabio Fossa IX/1 (2017), 1-5. Erişim Tarihi: 22 Ocak 2024, https://www.researchgate.net/publication/318686431_Plato's_Republic_The_limits_of_politics

Atf Biçimi / How cite this article

Uyanık, Necip. "Animal Metaphors as a Political Production in Plato's Republic" *Felsefe Arkivi- Archives of Philosophy*, 60 (2024): 24-41. <https://doi.org/10.26650/arcp.1387648>